

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Διοίκηση
Επιχειρήσεων**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Ισλαμική Χρηματοοικονομική Και Τραπεζική

Ανδρέας Χριστοδούλου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Χρήστος Αλεξιάκης**

Ιούνιος 2020

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Διοίκηση
Επιχειρήσεων**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Ισλαμική Χρηματοοικονομική Και Τραπεζική

Ανδρέας Χριστοδούλου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Χρήστος Αλεξιάκης**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων από τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιούνιος 2020

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να παρουσιαστούν και να εξεταστούν οι βασικές αρχές της ισλαμικής τραπεζικής και χρηματοοικονομικής, να καταδειχθούν οι ιδιαιτερότητές της και οι διαφοροποιήσεις της από το δυτικό τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα, καθώς και να μελετηθούν οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει. Η ισλαμική τραπεζική και χρηματοοικονομική καλύπτει όλα τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που διευκολύνουν τους Μουσουλμάνους να είναι σε θέση να επενδύσουν σε συμφωνία με τον ισλαμικό νόμο ή τη Shari'ah. Βασικά στοιχεία διαφοροποίησης του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος σε σχέση με το συμβατικό σύστημα είναι η απαγόρευση κερδών από τόκους (riba), της ανήθικης/αμαρτωλής επιχειρηματικής δραστηριότητας (haram), αλλά και της κερδοσκοπίας (Qimar). Εξαιτίας αυτών των αρχών που διέπουν το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, η ισλαμική οικονομία αναπτύσσεται πολύ γρήγορα σε όλο τον κόσμο, καθίσταται πολύ δημοφιλής στις μουσουλμανικές χώρες και στις περισσότερες από τις δυτικές χώρες λόγω του αυξανόμενου αριθμού μουσουλμάνων στις χώρες αυτές. Ωστόσο, το σύστημα αυτό αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις και πιο συγκεκριμένα: α) έλλειψη ενός ενιαίου συντονιστικού φορέα, β) σύνδεση της ισλαμικής τραπεζικής με την τρομοκρατία, γ) έλλειψη επαρκούς κατανόησης του τρόπου λειτουργίας του. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται αναγκαία η δημιουργία μίας ενιαίας αρχής, η ενημέρωση του κοινού, καθώς και η ανάπτυξη περισσότερων καινοτόμων προϊόντων.

Abstract

The purpose of this research is to present and examine the basic principles of Islamic banking and finance, to show its principles and its differentiations from the western banking and financial system, as well as to study the challenges it faces. Islamic banking and financial coverage covers all financial products that make it easier for Muslims to invest in accordance with Islamic law or Shari'ah. Key elements in differentiating the Islamic financial system from the conventional system are the prohibition of interest-bearing (riba), unethical / sinful business (haram), and also speculation (Qimar). The Islamic economy is growing very fast around the world, becoming very popular in Muslim countries and in most of the western countries due to the growing number of Muslims in these countries. However, this system faces significant challenges, in particular: (a) the lack of a single coordinating body, (b) the link between Islamic banking and terrorism, (c) the lack of an adequate understanding of how it operates. It is therefore necessary to create a unified principle, to inform the public and to develop more innovative products.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1. Μεθοδολογία της Έρευνας.....	7
Κεφάλαιο 2. Ισλαμικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα.....	9
2.1 Ορισμός του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος	9
2.2 Εξέλιξη του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος	11
2.3 Βασικές αρχές ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος	14
2.4 Βασικά χαρακτηριστικά του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος	18
2.5 Προϊόντα του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος.....	22
Κεφάλαιο 3. Στατιστικά Στοιχεία και Μεγέθη του Ισλαμικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος	25
Κεφάλαιο 4. Διαφορές Δυτικού και Ισλαμικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος	35
Κεφάλαιο 5. Προκλήσεις για το Ισλαμικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα	47
Κεφάλαιο 6. Επίλογος - Συμπεράσματα και Προτάσεις.....	56
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	61

Εισαγωγή

Οι τράπεζες είναι τα πιο σημαντικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στη σύγχρονη οικονομία, καθώς εκτελούν πολύ σημαντικές λειτουργίες για την κοινωνία και σε αυτή τη διαδικασία επηρεάζουν σημαντικά το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας, τη διανομή του εισοδήματος και το επίπεδο των τιμών σε μια χώρα. Αν και αρχικά η κύρια λειτουργία των τραπεζών ήταν να κινητοποιήσουν τις αποταμιεύσεις και να τις μεταφέρουν σε επιχειρηματίες, με την πάροδο του χρόνου επιτελούν και άλλες λειτουργίες. Η ισλαμική τραπεζική είναι μια τραπεζική δραστηριότητα συμβατή με τις αρχές της Shari'ah και η πρακτική εφαρμογή του μέσω της ανάπτυξης ισλαμικού μοντέλου οικονομικών (Abiodun, n.d.: 2).

Η ισλαμική τραπεζική και χρηματοοικονομική καλύπτει όλα τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που διευκολύνουν τους Μουσουλμάνους να είναι σε θέση να επενδύσουν σε συμφωνία με τον ισλαμικό νόμο ή τη Shari'ah. Η ισλαμική τραπεζική ξεκίνησε με τους απλούς λογαριασμούς κατανομής κερδών και ζημιών, τα ισλαμικά ταμειυτήρια και τα επενδυτικά προϊόντα, αλλά τώρα αναπτύσσεται καθώς τα ισλαμικά ομόλογα (Sukuk) και τα αμοιβαία κεφάλαια κινδύνου εισάγονται στην αγορά. Τα βασικά προϊόντα των ισλαμικών τραπεζών βασίζονται τώρα στα κέρδη (Mudarabah), εταιρικές σχέσεις ή κοινοπραξίες (Musharakah), σύμβαση πωλήσεων (Salam), σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης (Ijarah), άτοκα δάνεια (Qard-e-Hasna) και εμπόριο με σήμανση (Murabaha) (Salman & Nawaz, 2018: 156).

Στην πράξη, η ισλαμική τραπεζική και χρηματοοικονομική περιλαμβάνει τη χρήση παραδοσιακών τεχνικών, διαδικασιών και δομών επενδύσεων που συμμορφώνονται με τη Shari'ah και που είναι ανάλογοι με τη σύγχρονη συμβατική χρηματοδότηση. Επί παραδείγματι, υπάρχει επίσης μεγάλη αλληλεπίδραση μεταξύ της θεωρίας και της πρακτικής της ισλαμικής τραπεζικής (Ahmad, 1994). Επιπρόσθετα, το Ισλάμ δεν επιτρέπει την επένδυση σε

επιχειρήσεις που θεωρούνται παράνομες (*haram*) και αντίθετες με τις ισλαμικές αξίες, όπως η εθνοφρουρά στα παράνομα ναρκωτικά, τα όπλα, το αλκοόλ, η πορνογραφία και η τρομοκρατία (Sloane-White, 2011). Εκτός των παραπάνω, το Ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα φαίνεται να είναι ανθεκτικό στις κρίσεις λόγω της έμφασης που δίνει στην κατανομή και πρόληψη των κινδύνων. Παρ' όλα αυτά, οι εμπειρικές ενδείξεις σχετικά με τη σταθερότητα των ισλαμικών τραπεζών είναι διφορούμενες, κάτι που αποτελεί πρόκληση για το μέλλον (Hussain et al., 2015).

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να παρουσιαστούν και να εξεταστούν οι βασικές αρχές της ισλαμικής τραπεζικής και χρηματοοικονομικής και να καταδειχθούν οι ιδιαιτερότητές της και οι διαφοροποιήσεις της από το δυτικό τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

1. Ποιες είναι οι βασικές αρχές που διέπουν την Ισλαμική τραπεζική και χρηματοοικονομική;
2. Ποιος είναι ο αντίκτυπος αυτών των αρχών;
3. Ποιες είναι οι προκλήσεις που αναδύονται για την Ισλαμική τραπεζική στο μέλλον;

Η ισλαμική τραπεζική και χρηματοδότηση αποτελεί πλέον μια από τις σημαντικότερες πτυχές του σύγχρονου παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, διότι είναι μια ταχέως αναπτυσσόμενη βιομηχανία που αναπτύχθηκε γρήγορα μέσα σε λίγα χρόνια από μια εξειδικευμένη βιομηχανία σε μια παγκόσμια δύναμη που πρέπει να ληφθεί υπόψη στη διεθνή σκηνή (Hassan et al., 2013). Με την παγκόσμια εξάπλωση των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών προϊόντων και το αυξανόμενο ακαδημαϊκό ενδιαφέρον για την ισλαμική χρηματοδότηση, κρίνεται ως ενδιαφέρουσα μία έρευνα που να αφορά στις αρχές και τις πρακτικές της ισλαμικής τραπεζικής και χρηματοδότησης στον σύγχρονο κόσμο, και το πώς αυτές διαφοροποιούνται από τις δυτικές πρακτικές.

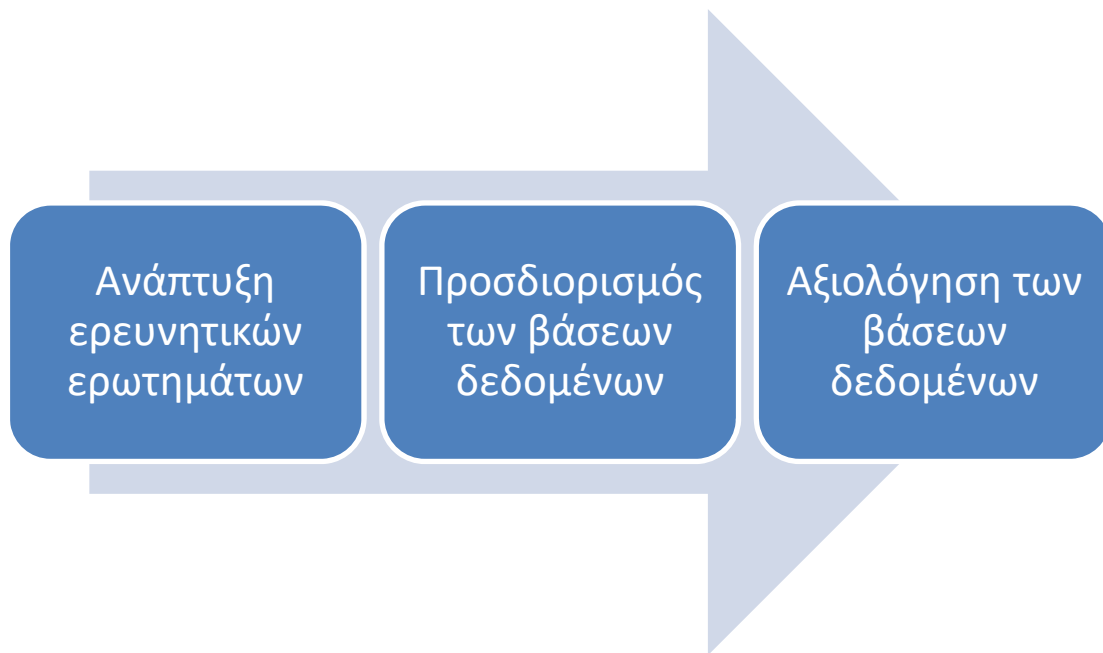

Κεφάλαιο 1.

Μεθοδολογία της Έρευνας

Οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν οδηγήσει σε τεράστιες ποσότητες δεδομένων που συλλέχθηκαν, συγκεντρώθηκαν και αρχειοθετήθηκαν και είναι εύκολα προσβάσιμες για ερευνητικούς σκοπούς. Ως εκ τούτου, η αξιοποίηση των υφιστάμενων δεδομένων για την έρευνα γίνεται όλο και πιο διαδεδομένη, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται ευρέως η δευτερογενής ανάλυση δεδομένων (Johnston, 2014: 619). Η δευτερογενής ανάλυση δεδομένων είναι η ανάλυση δεδομένων που συλλέχθηκαν από κάποιον άλλον ερευνητή για άλλο πρωταρχικό σκοπό πόρων (Johnston, 2014: 619; Martins et al., 2018: 2). Στη δευτερογενή ανάλυση δεδομένων ο ερευνητής που αναλύει τα δεδομένα δεν συμμετέχει στον προγραμματισμό πειράματος ή στην πρωτογενή συλλογή δεδομένων από ένα δείγμα υποκειμένων. Αντίθετα, η δευτερογενής ανάλυση διεξάγεται με βάση πληροφορίες που είναι διαθέσιμες στις στατιστικές βάσεις δεδομένων, σε άρθρα και σε βιβλία, καθώς και σε επίσημες εκθέσεις οργανισμών (Church, 2001: 33).

Παράλληλα, τα δεδομένα μπορούν να χαρακτηρίζονται από υψηλότερο επαγγελματικό, αξιοπιστία και εγκυρότητα (Johnston, 2014: 624), όπως στην περίπτωση που έχουν συλλεχθεί από επίσημους διεθνείς φορείς. Επομένως, η δευτερογενής ανάλυση είναι ευέλικτη και δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης στον ερευνητή σε μία μεγάλη βάση δεδομένων. Παράλληλα, είναι μία συστηματική μέθοδος με διαδικαστικά και αξιολογητικά βήματα, τα οποία απεικονίζονται στο πιο κάτω σχήμα και τα οποία ακολουθήθηκαν κατά τη συγγραφή της παρούσας εργασίας (Johnston, 2014: 620).

Η αξιοποίηση αυτών των υφιστάμενων δεδομένων επιλέγεται στη βάση περιορισμένων οικονομικών και χρονικών πόρων (Johnston, 2014: 619). Επίσης, η δευτερογενής ανάλυση επιλέγεται στην περίπτωση που δεν είναι δυνατή η συλλογή πρωτογενών στοιχείων από τους ίδιους τους οργανισμούς / τις εταιρείες, ή η συλλογή αυτών των στοιχείων είναι χρονοβόρα (Martins et al., 2018: 2). Συνεπώς, η δευτερογενής έρευνα επιλέχθηκε για την εκπόνηση αυτής της εργασίας για τους εξής λόγους: α) υπήρχε δυσκολία ως προς τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων λόγω δυσκολία πρόσβασης σε δείγμα μουσουλμάνων, β) χρονικοί περιορισμοί για την ολοκλήρωση της έρευνας.

Στη βάση αυτή, επομένως, τα ερευνητικά ερωτήματα θα απαντηθούν με βάση δευτερογενή στοιχεία από διεθνή βιβλία, άρθρα δημοσιευμένα σε ακαδημαϊκά περιοδικά, εκθέσεις διεθνών οργανισμών, άρθρα από το διαδίκτυο, καθώς και στατιστικά στοιχεία από διεθνείς οργανισμούς.

Κεφάλαιο 2.

Ισλαμικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

2.1 Ορισμός του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος

Οι χρηματοπιστωτικές πολιτικές αφορούν πολιτικές που σχετίζονται με τη ρύθμιση, την εποπτεία και την εποπτεία των χρηματοπιστωτικών συστημάτων και των συστημάτων πληρωμών, συμπεριλαμβανομένων των αγορών και των ιδρυμάτων, με στόχο την προώθηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, της αποτελεσματικότητας της αγοράς και της προστασίας των περιουσιακών στοιχείων και των πελατών, την ενθάρρυνση της ανάπτυξης αποταμιεύσεων με τη μορφή χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, την ανάπτυξη χρηματαγορών και κεφαλαιαγορών και την κατανομή των πιστώσεων μεταξύ διαφόρων οικονομικών τομέων. Η ισλαμική χρηματοπιστωτική πολιτική αντιμετωπίζει όλα τα προαναφερθέντα από ισλαμική άποψη και ως εκ τούτου η Shariah είναι η θεμελιώδης αναφορά κατά τον προσδιορισμό της ισλαμικής οικονομικής πολιτικής (Global Islamic Finance Report, 2016: 62).

Συνεπώς, το βασικό πλαίσιο για το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι ένα σύνολο κανόνων και νόμων, που συλλογικά αναφέρονται ως Shariah, που διέπουν τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές πτυχές των ισλαμικών κοινωνιών. Η Shariah προέρχεται από τους κανόνες που υπαγορεύονται από το Κοράνι και τις πρακτικές του, καθώς και τις εξηγήσεις που δόθηκαν (πιο γνωστές ως Sunnah) από τον προφήτη Μωάμεθ. Περαιτέρω επεξεργασία των κανόνων παρέχεται από τους μελετητές της ισλαμικής νομολογίας στο πλαίσιο του Κορανίου και της Sunnah (Iqbal, 1997: 43).

Πιο αναλυτικά, η ισλαμική χρηματοδότηση αναφέρεται στις πρωτοβουλίες για την ενίσχυση και την ανάπτυξη της ισλαμικής χρηματοπιστωτικής αγοράς μέσω της ελεύθερης πρόσβασης σε μια εκτεταμένη βάση δεδομένων Sukuk (ισοδύναμη με τα ομόλογα) του εκδοθέντος sukuk και των διοργανωτών, της δομής και των στοιχείων του εκδότη, των πιο πρόσφατων δεδομένων, καθώς και μια βάση δεδομένων από ειδικευμένους επαγγελματίες του κλάδου και επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών. Η ισλαμική χρηματοδότηση είναι ένας ταχέως αναπτυσσόμενος τομέας χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στον οποίο οι συναλλαγές πρέπει να συμμορφώνονται με την Shariah (νομοσχέδιο που προέρχεται από το Κοράνι και δευτερεύουσες πηγές γνωστές ως «Hadith») (Saquib & Kalra, 2015: 13).

Ο όρος "ισλαμική τραπεζική" σημαίνει τη διεξαγωγή τραπεζικών εργασιών σε συνύπαρξη με τον ισλαμικό νόμο (شريعة). Οι τραπεζικές πρακτικές που αφορούν την παραλαβή και καταβολή τόκων δεν είναι συμβατές με τις διδασκαλίες του Ισλάμ (Ahmad, 1994; Sloane-White, 2011). Το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα είναι επίσης γνωστό ως άτοκο τραπεζικό σύστημα, διότι η Sharia'h απαγορεύει την αποδοχή (Riba) για τη συναλλαγή χρημάτων. Η ισλαμική τραπεζική προσφέρει τις ίδιες διευκολύνσεις με τη συμβατική τραπεζική εκτός από το ότι λειτουργεί σύμφωνα με τον κανόνα της Sharia'h ή τον Fiqh Al Muamlat (Saquib & Kalra, 2015: 13). Το ισλαμικό τραπεζικό κίνημα, το οποίο έχει επιταχυνθεί από τη δεκαετία του 1980 και έπειτα, επεδίωξε να αλλάξει αυτή την κατάσταση (Ahmad, 1994; Ahmed et al., 2013; Hanif et al, 2014). Αυτή η κίνηση είχε δύο διαστάσεις. Από τη μια πλευρά, διεξάγονται θεωρητικές εργασίες σχετικά με διάφορες πτυχές των τραπεζών χωρίς τόκους. Από την άλλη πλευρά, αποκτάται πρακτική εμπειρία στη λειτουργία τρεχουσών τραπεζών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Η ισλαμική τραπεζική μπορεί εναλλακτικά να αναφέρεται ως χρηματοδότηση σύμφωνα με τη Sharia'h, επειδή είναι χρηματοδότηση η οποία είναι σύμφωνη με τις αρχές της Sharia'h, είτε προέρχεται από μία ισλαμική πηγή είτε όχι. Οι λειτουργίες των ισλαμικών τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών διαμεσολαβητών είναι παρόμοιες με τις συμβατικές ομολόγους τους. Οι μουσουλμάνοι οικονομολόγοι έχουν δείξει ότι υπάρχουν εναλλακτικοί ισλαμικοί

τρόποι και μοντέλα μέσω των οποίων μπορούν να εκτελεστούν αυτές οι λειτουργίες (Abiodum, n.d.: 2).

2.2 Εξέλιξη του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος

Η ανάπτυξη και η εξέλιξη της ισλαμικής τραπεζικής μπορεί αναμφίβολα να ανιχνευθεί στην ανάπτυξη και την εξέλιξη της θρησκείας του Ισλάμ. Οι οικονομικοί νόμοι καθοδηγούν και ρυθμίζουν γενικά τις δραστηριότητες χρηματοδότησης και εμπορίου στις μουσουλμανικές κοινότητες. Από πολύ πρώιμο στάδιο της ισλαμικής ιστορίας, οι μουσουλμάνοι ήταν σε θέση να δημιουργήσουν ένα σύστημα χωρίς ενδιαφέρον για την κινητοποίηση πόρων για τη χρηματοδότηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων και των αναγκών των καταναλωτών (Abiodum, n.d.: 3). Πιο συγκεκριμένα ακόμα, η προέλευση του ισλαμικού τραπεζικού συστήματος ανάγεται στην ίδια την απαρχή του Ισλάμ, όταν ο ίδιος ο Προφήτης διενήργησε συναλλαγές για τη σύζυγό του. Το Ισλάμ έχει δώσει τεράστια σημασία στο εμπόριο. Η ισλαμική τράπεζα έχει μια κεφαλαιακή διάρθρωση βασισμένη σε μετοχές, η οποία αποτελείται από ίδια κεφάλαια μετοχών και επενδυτικές καταθέσεις βασισμένες στην κατανομή κερδών και ζημιών (Saquib & Kalra, 2015: 13).

Η χρηματοδότηση και το εμπόριο είναι γενικά πολύ σημαντικές για τους μουσουλμάνους. Ο μακρύτερος στίχος στο Κοράνι είναι στην πραγματικότητα για τις επιχειρήσεις και το εμπόριο. Πολλοί Ahādīth επίσης ασχολούνται με το εμπόριο. Η βάση του ισλαμικού οικονομικού νόμου είναι να ρυθμίζει και να καθοδηγεί την ανθρωπότητα στις καλύτερες ηθικές και υγιείς οικονομικές δραστηριότητες. Οι πρόωροι μουσουλμάνοι ασκούσαν και γιορτάζουν αυτούς τους ισλαμικούς νόμους περί ηθικής και συναλλαγής στις αντίστοιχες κοινότητες, ενώ οι επιστήμονες της ισλαμικής νομολογίας περιλαμβάνουν στα γραπτά τους μια πληθώρα παραδειγμάτων και εφαρμογών των ισλαμικών τραπεζικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια της ισλαμικής πολιτικής και οικονομικής κυριαρχίας. Το σύστημα εργάστηκε αρκετά αποτελεσματικά κατά τη διάρκεια της αιχμής του ισλαμικού πολιτισμού και για αιώνες. Στη συνέχεια, το κέντρο της

οικονομικής βαρύτητας μετατοπίστηκε προς τον δυτικό κόσμο όπου τα δυτικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών) κατέστησαν κυρίαρχα και η ισλαμική παράδοση παρέμεινε αδρανής (Abiodum, n.d.: 3).

Το πρώτο μοντέλο της ισλαμικής τράπεζας εισήχθη από τον Αιγύπτιο Ahmed Al Najjar το 1963. Το βασικό χαρακτηριστικό της τράπεζας Mit Ghamar Local Savings Bank ήταν η κατανομή των κερδών στη φιλοσοφία που δεν βασίζεται στους τόκους, βάσει της Ισλαμικής Shariah (Saquib & Kalra, 2015: 13). Ωστόσο, οι μουσουλμανικές κοινωνίες δεν μπόρεσαν να μην εμπλακούν σε συναλλαγές που βασίζονται σε τόκους, όταν εμφανίστηκαν οι σύγχρονες τράπεζες στη σκηνή.

Τις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, οι Μουσουλμάνοι διατύπωσαν την ανάγκη αναζωογόνησης του ισλαμικού τραπεζικού συστήματος βασισμένου στις θρησκευτικές πιέσεις που απαιτούνται για την απομάκρυνση του κυρίαρχου δυτικού τραπεζικού συστήματος που βασίζεται στη ribā. Μόνο στις αρχές της δεκαετίας του 1970 οι ισλαμικές τράπεζες έγιναν μάρτυρες μιας ενεργού έναρξης και ιδιαίτερα μετά την έναρξη του πρώτου διεθνούς συνεδρίου για την Ισλαμική Οικονομία που διοργάνωσε το πανεπιστήμιο King Abdul Aziz στο Makah της Σαουδικής Αραβίας και την ίδρυση της πρώτης εμπορικής Ισλαμικής Τράπεζας, (DIB) στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, ακολουθούμενη από την ίδρυση της Διεθνούς Ισλαμικής Τράπεζας Ανάπτυξης (IDB) στη Τζέντα της Σαουδικής Αραβίας και των πολλών ιδιωτικών και ημικρατικών εμπορικών ισλαμικών τραπεζών που ιδρύθηκαν στη συνέχεια στην Αίγυπτο, το Σουδάν, το Κουβέιτ, Μπαχρέιν κ.τ.λ. (Abiodum, n.d.: 4).

Οι ισλαμικές τράπεζες αναπτύσσονται συνεχώς από το 1971. Με ρυθμό ανάπτυξης 15%, ένα έτος, η ισλαμική τραπεζική είχε περιουσιακά στοιχεία 65 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Ωστόσο, αυτό είναι λιγότερο από το 1% των τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων παγκοσμίως (Salman & Nawaz, 2018: 155). Πολλές συμβατικές τράπεζες (όπως η τράπεζα Askari, η Bank Alfalah, κλπ.) διαθέτουν ξεχωριστά υποκαταστήματα ισλαμικής τραπεζικής. Έτσι, το συνολικό τραπεζικό σύστημα μπορεί να ονομαστεί ως σύστημα διπλού τραπεζικού

συστήματος όπου η ισλαμική και συμβατική τραπεζική λειτουργεί παράλληλα. Το ενδιαφέρον για ισλαμικά χρηματοπιστωτικά προϊόντα απορρέει από τη διαπίστωση ότι, η σημερινή παγκόσμια οικονομική κρίση είναι το αποτέλεσμα των οικονομιών που βασίζονταν σε ενδιαφέροντα. Οι χώρες, οι οποίες είχαν πολύ επιτυχημένες αγορές και ηγούνταν σε ολόκληρο τον κόσμο, επλήγησαν επίσης από την κρίση σε τέτοιο βαθμό, που πλέον τα επιτόκια σχεδόν μηδενίστηκαν. Αυτές οι χώρες ενδιαφέρονται τώρα για την ισλαμική τραπεζική επειδή δεν βασίζονται σε συστήματα επιτοκίων (Salman & Nawaz, 2018: 156).

Εκτός από αυτό, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που ευνοούν την ανάπτυξη της ισλαμικής χρηματοοικονομικής. Οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί σε διάφορες ασιατικές χώρες, ιδίως στη Νοτιοανατολική Ασία, αυξάνονται. Η ταχεία ανάπτυξη του μουσουλμανικού πληθυσμού και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου ενισχύουν τη δημοτικότητα της ισλαμικής οικονομίας ως μια έντονη εναλλακτική λύση έναντι των συμβατικών μηχανισμών χρηματοδότησης. Επιπλέον, οι επενδυτές από τη Μέση Ανατολή και την Ασία προσπαθούν όλο και περισσότερο να επενδύσουν σε προϊόντα που είναι σύμφωνα με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους. Επιπρόσθετα, οι κυβερνήσεις και οι οικονομικές αρχές σε αρκετές χώρες διαδραμάτισαν ενεργό ρόλο στην προώθηση της ανάπτυξης των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών αγορών σύμφωνα με τις προσπάθειες ενίσχυσης των επενδύσεων και επίτευξης βιώσιμης χρηματοδότησης για την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης, αξιοποιώντας την τεράστια ρευστότητα από τις χώρες παραγωγής πετρελαίου και βασικών προϊόντων. Περαιτέρω, ο ηθικός χαρακτήρας και η χρηματοοικονομική σταθερότητα των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών προϊόντων ενδέχεται να αυξήσουν την έλξη τους. Τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά προϊόντα έχουν ηθική εστίαση (κυρίως αποκλείοντας τις επενδύσεις σε οινόπνευμα και τυχερά παιχνίδια) με ένα προφίλ κινδύνου που απευθύνεται σε ευρύτερους επενδυτές ηθικής συνείδησης. Επιπλέον, δεδομένου ότι στην ισλαμική τραπεζική οι αποδόσεις των επενδύσεων βασίζονται σε υποκείμενες οικονομικές δραστηριότητες ή / και περιουσιακά στοιχεία που διαρθρώνουν τη συμβατική σχέση μεταξύ των συναλλασσόμενων μερών, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν οι πτυχές της ισλαμικής οικονομίας για τη φύση και την κατανομή των κινδύνων, στην πραγματική οικονομία και στη

βελτίωση της συνολικής οικονομικής ισορροπίας μεταξύ του πραγματικού και του χρηματοπιστωτικού τομέα (Komijani & Taghizadeh-Hesary, 2018).

Το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα εξελίσσεται με την πάροδο του χρόνου καθώς αυξάνεται και η ζήτηση προϊόντων χωρίς τόκους. Όλο και περισσότεροι πελάτες επιθυμούν να συνδιαλλαγούν με ισλαμική τράπεζα και πολλές εμπορικές τράπεζες εισάγουν επίσης ισλαμικά τραπεζικά προϊόντα ξεχωριστά από τα συμβατικά. Πολλοί μη μουσουλμάνοι είναι επίσης πελάτες των ισλαμικών τραπεζών. Η ισλαμική τραπεζική είναι επίσης πολύ δημοφιλής σε ορισμένες μη μουσουλμανικές χώρες. Σύμφωνα με έκθεση της Κρατικής Τράπεζας του Πακιστάν, το 2010 υπήρχαν περισσότερα από 300 ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν σε σχεδόν 75 χώρες (Salman & Nawaz, 2018: 155). Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί ότι, παρά το γεγονός ότι πολλές δικαιοδοσίες έχουν θεσπίσει ισλαμική χρηματοδότηση και προσφέρουν οικονομικές λύσεις συμβατές με τη Σαρία, δεν έχουν ακόμη αναπτύξει ολιστικά ρυθμιστικά πλαίσια και νομοθεσία που να επιτρέπουν την ομαλή λειτουργία του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος (Global Islamic Finance Report, 2016: 62).

2.3 Βασικές αρχές ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά περιλαμβάνουν τη χρηματοδότηση με βάση εμπορικές συναλλαγές προκειμένου να αφαιρεθεί η βάση της απόδοσης χρημάτων από τα χρήματα, τα οποία ερμηνεύονται συχνά ως τόκοι. Η εμπορική συναλλαγή συνήθως περιλαμβάνει ένα υποκείμενο περιουσιακό στοιχείο. Καθώς μια ισλαμική τράπεζα δεν δανείζει χρήματα, εισέρχονται σε εμπορικές συναλλαγές που βασίζονται σε χρηματοδοτικές μισθώσεις, εταιρικές σχέσεις και διαπραγμάτευση, με δομές που βασίζονται σε μια σειρά γνωστών μορφών συμβολαίων. Βασικό χαρακτηριστικό της χρηματοδότησης που είναι συμβατή με τη Shariah είναι η συγκέντρωση κινδύνου μεταξύ του επενδυτή και του φορέα (Saquib & Kalra, 2015: 13).

Η ισλαμική τράπεζα χρηματοδοτεί μόνο πραγματικές συναλλαγές με υποκείμενα περιουσιακά στοιχεία. Οι κερδοσκοπικές επενδύσεις όπως η διαπραγμάτευση

περιθωρίου και οι συναλλαγές επί παραγώγων εξαιρούνται. Η δανειοδότηση ή η χρηματοδότηση υποστηρίζονται από ασφάλειες, ενώ ο δανεισμός χωρίς εξασφαλίσεις κανονικά θεωρείται ότι περιέχει ένα κερδοσκοπικό στοιχείο ή ηθικό κίνδυνο. Ομοίως, για να αποφευχθεί η κερδοσκοπία και ο ηθικός κίνδυνος, συνήθως χρηματοδοτούνται μόνο οι επενδυτές με αρκετά χρόνια επιτυχημένης επιχειρησιακής εμπειρίας. Η ίδια αρχή της εταιρικής σχέσης εφαρμόζεται στην ισλαμική ασφάλιση, η οποία βασίζεται σε συλλογική κατανομή του κινδύνου από μια ομάδα ατόμων, των οποίων οι πληρωμές είναι παρόμοιες με τα ασφάλιστρα που επενδύει το ισλαμικό τραπεζικό ίδρυμα σε συμφωνία *mudarabah* προς όφελος του ομίλου (Imady & Seibel, 2016: 1).

Ο Iqbal (1997: 43) συνοψίζει τις βασικές αρχές του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος ως εξής:

1. Απαγόρευση τόκου. Η απαγόρευση του *riba*, ένας όρος που σημαίνει κυριολεκτικά "υπερβολή" και ερμηνεύεται ως "οποιαδήποτε αδικαιολόγητη αύξηση του κεφαλαίου είτε σε δάνεια είτε σε πωλήσεις" είναι η κεντρική αρχή του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, κάθε θετικός, σταθερός προκαθορισμένος συντελεστής που συνδέεται με τη λήξη και το ποσό του κεφαλαίου (δηλαδή εγγυημένο ανεξάρτητα από την απόδοση της επένδυσης) θεωρείται *riba* και απαγορεύεται. Η γενική συναίνεση μεταξύ των ισλαμιστών μελετητών είναι ότι η *riba* καλύπτει όχι μόνο την τοκογλυφία αλλά και τη χρέωση του τόκου όπως εφαρμόζεται ευρέως. Η απαγόρευση αυτή βασίζεται σε επιχειρήματα της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Το Ισλάμ ενθαρρύνει την απόκτηση κερδών, αλλά απαγορεύει την καταβολή τόκων, διότι τα κέρδη που καθορίζονται εκ των υστέρων συμβολίζουν την επιτυχημένη επιχειρηματικότητα και τη δημιουργία πρόσθετου πλούτου, ενώ οι τόκοι που καθορίζονται εκ των προτέρων είναι ένα κόστος που συγκεντρώνεται ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και δεν θα πρέπει να δημιουργείται πλούτος εάν υπάρχουν επιχειρηματικές απώλειες. Η κοινωνική δικαιοσύνη απαιτεί οι δανειολήπτες και οι δανειστές να

μοιράζονται ανταμοιβές και ζημίες με δίκαιο τρόπο και η διαδικασία συσσώρευσης και διανομής πλούτου στην οικονομία να είναι δίκαιη και αντιπροσωπευτική της πραγματικής παραγωγικότητας.

2. Κοινή χρήση κινδύνου. Επειδή οι τόκοι απαγορεύονται, οι προμηθευτές κεφαλαίων γίνονται επενδυτές αντί για πιστωτές. Ο πάροχος χρηματοοικονομικού κεφαλαίου και ο επιχειρηματίας μοιράζονται επιχειρηματικούς κινδύνους σε αντάλλαγμα για τα μερίδια των κερδών.
3. Τα χρήματα ως "δυνητικό" κεφάλαιο. Τα χρήματα αντιμετωπίζονται ως "δυνητικά" κεφάλαια - δηλαδή, γίνεται πραγματικό κεφάλαιο μόνο όταν ενώνεται με άλλους πόρους για να αναλάβει παραγωγική δραστηριότητα. Το Ισλάμ αναγνωρίζει την χρονική αξία του χρήματος, αλλά μόνο όταν ενεργεί ως κεφάλαιο, όχι όταν είναι "δυνητικό" κεφάλαιο.
4. Απαγόρευση της κερδοσκοπικής συμπεριφοράς. Ένα ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα αποθαρρύνει τη συσσώρευση πλούτου και απαγορεύει τις συναλλαγές με εξαιρετικές αβεβαιότητες, τυχερά παιχνίδια και κινδύνους.
5. Εμπιστευτικότητα των συμβάσεων. Το Ισλάμ διατηρεί τις συμβατικές υποχρεώσεις και την αποκάλυψη των πληροφοριών ως ιερό καθήκον. Αυτό το χαρακτηριστικό αποσκοπεί στη μείωση του κινδύνου ασύμμετρης πληροφόρησης και ηθικού κινδύνου.
6. Εγκεκριμένες από τη Shariah δραστηριότητες. Μόνο εκείνες οι επιχειρηματικές δραστηριότητες που δεν παραβιάζουν τους κανόνες της shariah πληρούν τις προϋποθέσεις για επένδυση. Για παράδειγμα, θα απαγορευόταν οποιαδήποτε επένδυση σε επιχειρήσεις που ασχολούνται με το αλκοόλ, τα τυχερά παιχνίδια και τα καζίνο.

Η ισλαμική λογοτεχνία προωθεί την κοινωνική φιλοδοξία της πειθαρχίας δίνοντας έμφαση σε κοινωνικοοικονομικούς στόχους όπως η κοινωνική

δικαιοσύνη, η ισότητα, η ανακούφιση της φτώχειας και η ευημερία του ανθρώπου. Ένας από τους κορυφαίους ισλαμιστές οικονομολόγους, ο Siddiqi, συνόψισε το 1980 τους κοινωνικοοικονομικούς στόχους του ισλαμικού οικονομικού συστήματος ως εξής: (i) την προώθηση της οικονομικής ευημερίας, (ii) επίτευξη επάρκειας και ειρήνης, εξάλειψη της πείνας και του φόβου στην κοινωνία, (iii) εκπλήρωση των βασικών ανθρώπινων αναγκών. (iv) παροχή ευκολίας και ευκολίας στη ζωή, βελτιστοποίηση της χρήσης των φυσικών πόρων, (v) εκπλήρωση των πνευματικών αναγκών, vi) δημιουργία οικονομικής και κοινωνικής δικαιοσύνης, ισότητα ευκαιριών και συνεργασία, (vii) προώθηση της καθολικής αδελφοσύνης και δικαιοσύνης, δίκαιη κατανομή εισοδήματος και ελευθερία του ατόμου στο πλαίσιο της κοινωνικής πρόνοιας. Αυτοί οι στόχοι προορίζονται να προωθήσουν το *maqasid al-Shari'ah* (στόχοι του ισλαμικού νόμου) το οποίο παρέχει ένα πλαίσιο που ενσωματώνει την έννοια της ανθρώπινης ευημερίας και επιδιώκει τη βελτίωσή της (Sairally, 2007: 20).

Όπως αναφέρεται από τους Imady και Seibel (2006: 1), η ισλαμική χρηματοδότηση, που περιλαμβάνει οικονομικές συναλλαγές σε τράπεζες και μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, επίσημα και μη, βασίζεται στην έννοια της κοινωνικής τάξης, της αδελφοσύνης και της αλληλεγγύης. Οι συμμετέχοντες σε τραπεζικές συναλλαγές θεωρούνται επιχειρηματικοί εταίροι που φέρουν από κοινού τους κινδύνους και τα κέρδη. Τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά μέσα και προϊόντα είναι προσανατολισμένα στο μετοχικό κεφάλαιο και βασίζονται σε διάφορες μορφές κατανομής κερδών και ζημιών. Καθώς οι ισλαμικές τράπεζες και οι πελάτες τους είναι εταίροι, και οι δύο πλευρές της χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης βασίζονται στον επιμερισμό των κινδύνων και των κερδών: η μεταφορά χρηματικών ποσών από πελάτες προς την τράπεζα (καταθέσεις) βασίζεται σε κατανομή των εσόδων και συνήθως υπολογίζεται εκ των υστέρων σε μηνιαία βάση. Η μεταφορά κεφαλαίων από την τράπεζα στους πελάτες βασίζεται στην κατανομή των κερδών (δανεισμός, χρηματοδότηση) είτε με αμοιβαία συμφωνημένη αναλογία, όπως στην περίπτωση του *mudarabah* είτε με αμοιβαία συμφωνημένο σταθερό επιτόκιο. Οι εν λόγω δείκτες και οι συντελεστές ποικίλλουν μεταξύ των ιδρυμάτων και μπορεί επίσης να ποικίλλουν μεταξύ των

συμβάσεων εντός του ίδιου ιδρύματος, ανάλογα με τις εκτιμώμενες επιχειρηματικές προοπτικές και τους κινδύνους.

Επίσης, βάσει των όσων αναφέρουν οι Imady και Seibel (2006: 1) η θεμελιώδης αρχή της αλληλεγγύης σε κοινωνικό επίπεδο βρίσκει την έκφρασή της σε μια ειδική κατηγορία χρηματοοικονομικών προϊόντων χωρίς αμοιβή, που ονομάζεται *qard*. Οι επενδυτές χωρίς επαρκή επιχειρησιακή πείρα που θεωρούνται υψηλού κινδύνου μπορούν να λάβουν ένα μέτριο ποσό χρηματοδότησης σε όρους *qard hasan*, χωρίς κανένα περιθώριο κέρδους, αλλά συνήθως εξοφλούνται με δόσεις και εξασφαλίζονται με ασφάλειες. Ομοίως, οι καταθέτες μπορούν να σώσουν ένα ισλαμικό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα χωρίς να λαμβάνουν αμοιβή, συνήθως με την προσδοκία ότι τα κεφάλαια χρησιμοποιούνται για κοινωνικούς ή θρησκευτικούς σκοπούς.

2.4 Βασικά χαρακτηριστικά του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος

Ο Abiodum (n.d.: 5) προβαίνει σε μία αναλυτική παρουσίαση των κύριων χαρακτηριστικών του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι τα εξής:

Η ισλαμική τραπεζική έχει θεϊκή προέλευση: η ισλαμική τραπεζική αποστέλλεται στον προφήτη Μωάμεθ για να καθοδηγήσει την ανθρωπότητα προς την κιβωτό της ασφάλειας. Ο ισλαμικός τραπεζικός τομέας διέπεται ως προς το νομικό του πλαίσιο από τις εντολές, τις διδασκαλίες και τους κανονισμούς που περιέχονται στο Κοράνι, τις προφητικές παραδόσεις και την ιστορική εμπειρία και συναίνεση των πρώιμων μουσουλμάνων. Σε οποιοσδήποτε αμφισβητήσεις σχετικά με τη νομιμότητα ή όχι οποιασδήποτε τραπεζικής δραστηριότητας, η ισλαμική τράπεζα καταφεύγει στην καθοδήγηση του Αλλάχ για να αποκτήσει την απόδειξη της νομιμότητας ή άλλως μιας τέτοιας δραστηριότητας. Το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα δεν πρέπει να καθοδηγείται ή να ρυθμίζεται από νόμους που έχουν δημιουργηθεί από ανθρώπους, ειδικά όταν οι τελευταίοι φαίνεται να έρχονται σε

αντίθεση με τις αρχέγονες αρχές. Στον ισλαμικό τραπεζικό κλάδο, η υψηλότερη κανονιστική τάξη και η συναίνεση για την απόκτηση οποιασδήποτε οικονομικής και χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας θα λαμβάνονται από τους στίχους του Κοράνι, τις προφητικές παραδόσεις ή από τις σιωπηρές εγκεκριμένες δραστηριότητες των πρώιμων μουσουλμάνων, που έζησαν, με τον προφήτη. Αυτό είναι πιο εμφανές σε μερικούς στίχους που επιβεβαιώνουν το θεσμικό χαρακτηριστικό του Κορανίου και το καθιστούν θεϊκή πηγή νομιμοποίησης. Μέσα από τους στίχους και τα παραθέματα του Κορανίου, ο Αλλάχ θέτει τις αρχές στις οποίες πρέπει να βασιστεί το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο λέγεται ότι έχει θεϊκή προέλευση.

Η ισλαμική τραπεζική συμμορφώνεται με τη Sharīcah: Η συμμόρφωση με τη Sharīcah είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά αυτού του μοντέλου τραπεζικών συναλλαγών. Η Sharīcah είναι ο θρησκευτικός νόμος που διέπει τα μέλη της ισλαμικής πίστης και προέρχεται από τις θρησκευτικές εντολές του Ισλάμ, ιδιαίτερα από το Κοράνι και τη Σούννα. Οι εξηγήσεις της sharīfah περιγράφονται σε βιβλία fiqh τα οποία είναι κυρίως συγγραφικά με σκοπό να δώσουν ρητή πληροφόρηση και κατανόηση των νόμων που περιέχονται τόσο στο Κοράνι όσο και στο Χαντίθ. Σε κάθε οικονομική συναλλαγή οι εμπειρογνώμονες των ισλαμικών τραπεζών πρέπει να αναφέρονται στις πηγές της Sharīcah, το Κοράνι, τη Sunnah, το Ijmāc (συναίνεση των μελετητών) και το Qiyas προκειμένου να εκτιμηθεί η αποδοχή ή μη των τραπεζικών ή χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων στο ισλαμικό τραπεζικό σύστημα. Στα σύγχρονα οικονομικά ζητήματα που δεν έχουν αναφερθεί στα πρώτα νομικά έργα, οι σύγχρονοι Ισλαμικοί μελετητές διοργανώνουν σεμινάρια, συνέδρια και εργαστήρια που συγκεντρώνουν ακαδημαϊκούς από όλα τα μέρη του κόσμου και από διαφορετικούς κλάδους της ακαδημαϊκής πίστης, "Ijtihād" σχετικά με το θέμα και να καταλήξουν σε μια ετυμηγορία, είτε είναι Halāl (επιτρεπτό) ή είναι Harām (μη επιτρεπτό). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο χαρακτήρας συμμόρφωσης του ισλαμικού τραπεζικού συστήματος με τη Sharīcah δεν συμβολίζει την ακαμψία και την ανελαστικότητα. Πρόκειται μάλλον για ένα ευέλικτο σύστημα, του οποίου οι κυριότερες προθέσεις είναι να καλύψει την καλή διαβίωση της ανθρωπότητας. Έτσι, η βασική αρχή του συστήματος, όπως διατυπώθηκε από τους Iqbal et al

είναι: Το Ισλάμ επιτρέπει στα συμβαλλόμενα μέρη να συμφωνήσουν σε οποιοσδήποτε προϋποθέσεις, αρκεί να μην παραβιάζουν οποιαδήποτε απόφαση της Sharīcah.

Η Ισλαμική Τραπεζική είναι πλούσια με πολυάριθμες χρηματοδοτικές έννοιες: Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ισλαμικής τραπεζικής είναι ο πλούτος της να παρέχει και να υιοθετεί νόμιμες έννοιες χρηματοδότησης. Δεν περιορίζεται στα κοινά διαθέσιμα προϊόντα χρηματοδότησης που διατίθενται στις συμβατικές ισλαμικές τραπεζικές βιομηχανίες, αλλά περιλαμβάνει όλες τις νόμιμες συναλλαγές και τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε μη ισλαμικές συμβατικές τραπεζικές υπηρεσίες. Το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα προσφέρει μια ευρύτερη επιλογή προϊόντων, καθώς χρησιμοποιεί ποικίλες καινοτόμες τεχνικές χρηματοδότησης με τη συμμετοχή σε κέρδη. Με αυτό το χαρακτηριστικό το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα έχει αξιοσημείωτη ταχεία ανάπτυξη. Αυτές οι οικονομικές και εμπορικές έννοιες έχουν εφαρμοστεί επιμελώς σε ολόκληρη την εποχή της ισλαμικής πολιτικής κυριαρχίας.

Η Ισλαμική Τραπεζική είναι ένα ελεύθερο τραπεζικό σύστημα Ribā: Δεν μπορεί εύκολα να συζητηθούν τα χαρακτηριστικά της ισλαμικής τραπεζικής χωρίς να αναφερθεί το κριτήριο της Ribā. Η Ribā είναι η αύξηση των πωλήσεων δύο χρήσιμων εμπορευμάτων ή η πρακτική δανεισμού χρημάτων για μεγάλο χρονικό διάστημα με την κατανόηση της αποπληρωμής του κεφαλαίου με τόκο. Το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα είναι γνωστό για την ισχυρή του άποψη για την απαγόρευση και την ανήθικη φύση των συναλλαγών με τόκο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένοι άνθρωποι δεν γνωρίζουν ότι η ribā στην ισλαμική τραπεζική δεν περιορίζεται στη συλλογή τόκων αλλά καλύπτει και όλες τις άλλες καταχρηστικές συναλλαγές και δραστηριότητες μη νόμιμων συναλλαγών.

Η ισλαμική τραπεζική είναι ένα τραπεζικό σύστημα χωρίς εγγύηση (αβεβαιότητα): χαρακτηριστικό του ισλαμικού τραπεζικού συστήματος είναι η απαλλαγή από την Gagar (αβεβαιότητα και κερδοσκοπικά συμβόλαια). Η Gagar εφαρμόζεται αποκλειστικά στις περιπτώσεις αμφιβολίας ή αβεβαιότητας. (π.χ. υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με την ύπαρξη του αντικειμένου της πώλησης). Ο

προφήτης αναφέρθηκε ότι απαγόρευσε τις πωλήσεις με Garar. Ωστόσο, οι νομικοί κάνουν διάκριση μεταξύ δύο ειδών Garar: Garar-Fāhish (Substantial) και Garar-yasīr (trivial). Το πρώτο είδος απαγορεύεται, ενώ το δεύτερο είναι ανεκτό, καθώς αυτό μπορεί να είναι αναπόφευκτο χωρίς να προκαλείται σημαντική ζημία σε ένα ή και στα δύο συμβαλλόμενα μέρη. Σε πολλές περιπτώσεις, απλώς δεν είναι δυνατόν να αποκαλυφθούν όλες οι πληροφορίες όχι επειδή ο πωλητής θέλει να κρύψει τίποτα, αλλά επειδή είναι στη φύση του προϊόντος. Συνολικά, το Ισλάμ απαγορεύει τη Garar (αβεβαιότητα και κερδοσκοπία) ακριβώς όπως απαγορεύει τη Ribā. Και οι δύο αποτελούν ηθικές ασυνέπειες στην ισλαμική επιχειρηματική ηθική.

Το Ισλαμικό τραπεζικό σύστημα απαγορεύει την αδικία: Ο Αλλάχ αποδίδει δικαιοσύνη και απαγορεύει την αδικία. Κατά συνέπεια, η ισλαμική επιχειρηματική δεοντολογία απαιτεί ότι όλες οι μορφές αδικίας, καταπίεσης, άδικων και αθέμιτων πρακτικών δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αιτία των συναλλαγών. Ομοίως, απαγορεύονται όλα τα συστήματα αποθεματοποίησης, μονοπώλησης και εξαγοράς αγαθών, πώλησης πλαστών και παραποιημένων αγαθών και προϊόντων και όλα τα άλλα μέσα μέσω των οποίων τίθεται σε ισχύ η ιδιοκτησία των ανθρώπων. Η συμπερίληψη στην απαγόρευση αυτή δίνει μικρότερη σημασία στη συμφωνηθείσα σύμβαση. Γενικά, αυτό το χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι ένα από τα ελάχιστα αξιοσημείωτα ηθικά των συμβατικών επιχειρηματικών ρυθμίσεων είτε εντός είτε εκτός του τραπεζικού κλάδου. Οι μουσουλμάνοι παροτρύνονται να αναζωπυρώσουν αυτή την πράξη και να επιδείξουν μέσα από αυτό τον πληρέστερο χαρακτήρα του ισλαμικού τραπεζικού συστήματος.

Το Σύστημα ισλαμικής τραπεζικής επιβάλλει την καλοσύνη στη συναλλαγή: Η καλοσύνη, Ihsan, είναι ένα από τα χαρακτηριστικά γνώρισμα της ισλαμικής επιχειρηματικής ηθικής. Η γενναιοδωρία και καλοσύνη είναι ένας θρησκευτικά απαιτούμενος χαρακτήρας από κάθε μουσουλμάνο. Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους οι μουσουλμάνοι επιχειρηματίες επιδεικνύουν καλοπροαίρετη συμπεριφορά στους πελάτες τους μεταξύ των οποίων είναι οι εξής:

1. Εάν ένα άτομο χρειάζεται κάτι, τότε κάποιος πρέπει να του το δώσει, με όσο το δυνατόν μικρότερο κέρδος.
2. Αν κάποιος αγοράσει οτιδήποτε από έναν φτωχό άνθρωπο, θα είναι πιο χαριτωμένος από την πλευρά του να υποστεί λίγη απώλεια πληρώνοντάς τον περισσότερο από αυτό που θεωρεί ότι είναι η σωστή τιμή.
3. Κατά την πραγματοποίηση των οφειλών και των δανείων πρέπει κανείς να ενεργήσει με καλοσύνη δίνοντας στους οφειλέτες περισσότερο χρόνο πληρωμής και, αν χρειαστεί, κάποιος θα πρέπει να κάνει μειώσεις των δανείων για την παροχή απαλλαγής στους οφειλέτες.
4. Οι άνθρωποι που θέλουν να επιστρέψουν τα αγαθά που αγόρασαν θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να το κάνουν υπό το πρίσμα της καλοσύνης.
5. Είναι μια χαριτωμένη πράξη εκ μέρους ενός οφειλέτη εάν πληρώνει τα χρέη του χωρίς να του ζητηθεί να το πράξει, αν είναι δυνατόν πολύ καιρό πριν ζητηθούν από τον οφειλέτη.
6. Κατά την πώληση των πραγμάτων σε πίστωση, θα πρέπει να υπάρξει γενναιοδωρία, αλλά και να μην ασκείται πίεση για πληρωμή όταν οι άνθρωποι δεν είναι σε θέση να πληρώσουν για τους προβλεπόμενους όρους.

2.5 Προϊόντα του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος

Σύμφωνα με τους Ceronić et al. (2017: 246), οι μορφές οικονομικών ρυθμίσεων στο ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, στις οποίες βασίζονται οι επιχειρηματικές σχέσεις, μπορούν να διαιρεθούν στις εξής κατηγορίες:

A. Mudarabah (συμφωνία διαμεσολαβητή): διατραπεζική συμφωνία μεταξύ τουλάχιστον δύο μερών στα οποία ένα συμβαλλόμενο μέρος είναι χρηματοδότης του άλλου μέρους, όπου τα κέρδη μοιράζονται σύμφωνα με προκαθορισμένους όρους, ενώ οι ζημιές βαρύνουν τον χρηματοδότη του project.

B. Musharakah: μια συμβατική συμφωνία όπου δύο ή περισσότερα μέρη που επιθυμούν να γίνουν εταίροι σε επιχειρηματική προσπάθεια συνεισφέρουν οικονομικούς πόρους και έτσι αποκτούν το δικαίωμα συμμετοχής στα κέρδη σε οποιαδήποτε συμφωνημένη αναλογία, ενώ οι απώλειες κατανέμονται ανάλογα με τις αντίστοιχες συνεισφορές στο κεφάλαιο.

Γ. Murabaha (κόστος συν χρηματοδότηση): μια αγορά από έναν χρηματοδότη με βάση την αναβολή πληρωμής. Η τράπεζα αγοράζει αγαθά για τον πελάτη και τα δίνει προς χρήση, υποχρεώνοντάς τα να εξοφλήσουν το κόστος αγοράς μαζί με ένα συμφωνημένο περιθώριο κέρδους σε περισσότερες δόσεις.

Δ. Qard Hassan (καλοπροαίρετα δάνεια): πίστωση χωρίς συμβόλαιο.

Ε. Ijara, Ijara wa-Iqtina (συμφωνίες μίσθωσης): αντιστοιχούν σε λειτουργική και χρηματοδοτική μίσθωση σε συμβατικά χρηματοπιστωτικά συστήματα.

Στ. Istisna (σύμβαση παραχώρησης): ένα μοντέλο κατάλληλο για μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση - της απόκτησης κεφαλαιουχικών αγαθών.

Σύμφωνα με τους Imady και Seidel (2006: 3), τα προϊόντα του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) χρηματοοικονομικά προϊόντα, β) καταθετικά προϊόντα, γ) ασφαλιστικά προϊόντα.

A) Χρηματοοικονομικά προϊόντα

Musharakah (مشاركة): Συμμετοχή σε μετοχικούς τίτλους, επενδύσεις και διαχείριση από όλους τους εταίρους. Τα κέρδη κατανέμονται σύμφωνα με μια προκαθορισμένη αναλογία, ενώ οι απώλειες σύμφωνα με τις εισφορές ιδίων κεφαλαίων

Mudarabah (مضاربة): Μια εταιρική σχέση με διαμοιρασμοί κερδών, στην οποία το ένα συνεισφέρει το κεφάλαιο και το άλλο το επιχειρηματικό πνεύμα, ή αλλιώς η τράπεζα παρέχει το κεφάλαιο, ο πελάτης διαχειρίζεται το έργο. Το κέρδος μοιράζεται σύμφωνα με μια προκαθορισμένη αναλογία

Qard Hasan (حسن): Φιλανθρωπικά δάνεια χωρίς τόκους και περιθώρια κέρδους, αποπληρωμή σε δόσεις. Επιτρέπεται μια μικρή χρέωση υπηρεσιών

Wakalah (وآلة): Εξουσιοδότηση προς την τράπεζα να διεξάγει κάποια δραστηριότητα για λογαριασμό του πελάτη

Hawalah (حوالة): Μια συμφωνία της τράπεζας να αναλάβει ορισμένες από τις υποχρεώσεις του πελάτη για τις οποίες η τράπεζα λαμβάνει ένα τέλος. Όταν οι οφειλές ωριμάζουν, ο πελάτης αποπληρώνει την τράπεζα

Murabahah (مرا بحة): Σύμβαση πώλησης μεταξύ μιας τράπεζας και των πελατών της, κυρίως για εμπορική χρηματοδότηση. Η τράπεζα αγοράζει αγαθά που έχει παραγγείλει ο πελάτης. ο πελάτης πληρώνει την αρχική τιμή συν ένα περιθώριο κέρδους που συμφωνήθηκε από τα δύο μέρη. Αποπληρωμή με δόσεις εντός καθορισμένης περιόδου

Istithna' (إستثناء): Συμφωνία πώλησης μεταξύ τράπεζας και πελάτη, όπου ο πελάτης προσδιορίζει τα εμπορεύματα που πρόκειται να παραχθούν ή να αποσταλούν, τα οποία η τράπεζα στη συνέχεια πωλεί στον πελάτη σύμφωνα με μια προσυμφωνημένη ρύθμιση. Οι τιμές και τα χρονοδιαγράμματα δόσεων συμφωνούνται αμοιβαία εκ των προτέρων

Mu'ajjal (مؤجل بيع): Αγορά με αναστολή παράδοσης, Πρόκειται για μία σύμβαση πώλησης στην οποία η τιμή καταβάλλεται εκ των προτέρων από την τράπεζα και τα εμπορεύματα παραδίδονται αργότερα από τον πελάτη σε έναν εντολοδόχο

Ajaar (أجا): Σύμβαση βάσει της οποίας η τράπεζα εκμισθώνει εξοπλισμό σε έναν πελάτη για μια χρέωση μίσθωσης. Στο τέλος της περιόδου μίσθωσης, ο πελάτης θα αγοράσει τον εξοπλισμό σε συμφωνημένη τιμή μείον τα ήδη καταβληθέντα τέλη μίσθωσης

B) Καταθετικά προϊόντα

Wadi'ah (وديعة): Καταθέσεις, συμπεριλαμβανομένων των τρεχούμενων λογαριασμών (giro wadi'ah)

Mudarabah (مضاربة): Καταθετικά προϊόντα με βάση την κατανομή των εσόδων μεταξύ καταθέτη και τράπεζας, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων αποταμίευσης που μπορούν να αναληφθούν ανά πάσα στιγμή και τα προϊόντα προθεσμιακής κατάθεσης

Qard al-Hasanah: Μη καταβληθέντα καταθετικά προϊόντα, συνήθως για φιλανθρωπικούς σκοπούς

Γ) Ασφαλιστικά προϊόντα

Tadamun, Takaful (تكافل - تضامن): Ισλαμική ασφάλιση με κοινή κατανομή των κινδύνων

Κεφάλαιο 3.

Στατιστικά Στοιχεία και Μεγέθη του Ισλαμικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

Στον παρόν κεφάλαιο παρατίθενται ορισμένα στατιστικά στοιχεία που αφορούν το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Τα στοιχεία αυτά βασίζονται στο project Prudential and Structural Islamic Financial Indicators (PSIFIs). Ο βασικός στόχος του project των προληπτικών και διαρθρωτικών ισλαμικών χρηματοοικονομικών δεικτών (PSIFI) είναι να διευκολύνει τη μακρο-προληπτική ανάλυση και να βοηθήσει στην αξιολόγηση της διάρθρωσης και της κατάστασης ανάπτυξης της Ισλαμικής βιομηχανίας χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (IFSI). Ενώ η μακροπροληπτική ανάλυση ασχολείται με τους μακροοικονομικούς και θεσμικούς παράγοντες που επηρεάζουν την αξιοπιστία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η ανάλυση της διάρθρωσης και της ανάπτυξης του IFSI πρέπει να συμβάλλει στη μέτρηση της συμβολής του στην οικονομική ανάπτυξη και τη συνολική ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα. Με αυτούς τους δύο στόχους, υπάρχουν πέντε βασικοί στόχοι του σχεδίου PSIFIs (Islamic Financial Services Board, 2020α):

α) να διευκολύνει την παρακολούθηση και την ανάλυση της ευρωστίας και της σταθερότητας του IFSI μέσω ενός συνόλου δεικτών εποπτείας, διαρθρωτικής και χρηματοπιστωτικής ισχύος, καθώς και μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ κεντρικών τραπεζών / νομισματικών αρχών και άλλων αρμόδιων εποπτικών αρχών,

β) να υποστηρίξει και να συμβάλει στον συντονισμό της διαμόρφωσης, ανάπτυξης και ενίσχυσης των κατάλληλων διεθνών προληπτικών προτύπων από το IFSB,

γ) να συμβάλει στην προώθηση της ανάπτυξης του IFSI ως μέσου για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης και τη μείωση των ανισοτήτων στην οικονομική πρόοδο μεταξύ των εθνών,

δ) να συμβάλει στην ενίσχυση της διαφάνειας και της διεθνούς συγκρισιμότητας του εγχώριου IFSI, προκειμένου να διευκολυνθεί η ένταξή τους στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα μέσω της δημόσιας προσβασιμότητας των PSIFI και

άλλων δημοσιευμένων βιομηχανικών στοιχείων σε διεθνή κλίμακα στις εκθέσεις έρευνας της IFSB,

δ) να συμβάλει στην εξακρίβωση των μεριδίων αγοράς των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, προϊόντων και υπηρεσιών που συμμορφώνονται με τη Shari'ah ως ποσοστό του συνόλου του χρηματοπιστωτικού συστήματος, τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να μετράται σε κάθε δεδομένη στιγμή η απόδοση του IFSI.

Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχουν δύο κατηγορίες δεικτών: Προληπτικοί ισλαμικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες (Prudential Islamic Financial Indicators) και Διαρθρωτικοί ισλαμικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες (Structural Islamic Financial Indicators), με την πρώτη κατηγορία να διαιρείται περαιτέρω σε Κύριους (Core) και Επιπρόσθετους (Additional) δείκτες. Πιο αναλυτικά (Islamic Financial Services Board, 2020α):

1. Προληπτικοί ισλαμικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες:

- Κύριοι δείκτες: είναι οι βασικοί δείκτες που πιστεύεται ότι καταγράφουν καλύτερα τις δυνάμεις και τα τρωτά σημεία του τομέα. Οι δείκτες ομαδοποιούνται σε έξι κατηγορίες: κεφαλαιακή επάρκεια, ποιότητα ενεργητικού, κέρδη, μόχλευση, ρευστότητα και ευαισθησία σε κινδύνους.
- Πρόσθετοι δείκτες: οι δείκτες αυτοί συγκεντρώνουν πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με: α) το εισόδημα που διανέμεται στους κατόχους επενδυτικών λογαριασμών (IAH) επί του συνόλου των εσόδων από στοιχεία ενεργητικού που χρηματοδοτούνται από λογαριασμούς επενδύσεων σε συμμετοχικούς τίτλους (PSIA), β) τα συνολικά εκτός ισολογισμού στοιχεία στο σύνολο των περιουσιακών στοιχείων, γ) χρηματοδότηση σε ξένο νόμισμα ως προς τη συνολική χρηματοδότηση, δ) αξία των συμμετοχών της Sukūk στο συνολικό κεφάλαιο, ε) αξία (ή ποσοστό) της οικονομικής δραστηριότητας που συμμορφώνεται με τη Sharīahah, ζ) αξία (ή ποσοστό) του ακαθάριστου NPF ανά οικονομική δραστηριότητα και η) αξία (ή ποσοστό) των αποδόσεων κατά κύριο είδος συμβάσεων συμβατών με την Sharīahah.

2. Διαρθρωτικοί ισλαμικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες: είναι δείκτες για το μέγεθος και τη δομή του ισλαμικού τραπεζικού τομέα. Οι δείκτες περιλαμβάνουν α) τον αριθμό των ισλαμικών τραπεζών / παραθύρων, β) τον αριθμό των εργαζομένων, γ) το συνολικό ενεργητικό, δ) το σύνολο των κεφαλαίων / υποχρεώσεων, ε) της χρηματοδότησης βάσει μεγάλων συμβάσεων συμβατών με τη Shari'ah.

Το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι παρόν σε αρκετές χώρες, όπως απεικονίζεται στον πιο κάτω πίνακα.

Πίνακας 1. Χώρες που υποστηρίζουν το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα

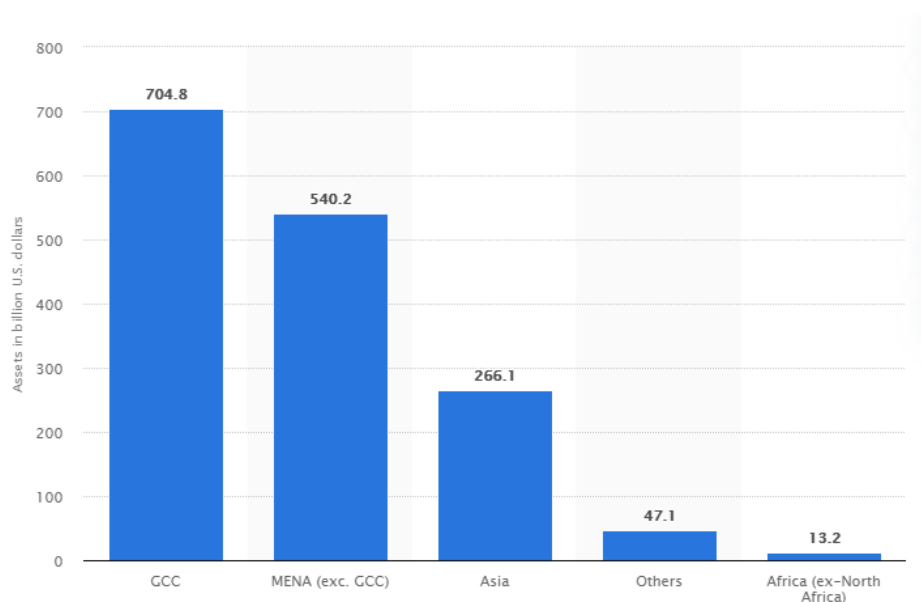
Αφγανιστάν	Καζακστάν	Παλαιστίνη	
Μπαχρέιν	Κουβέιτ	Κατάρ	
Μπαγκλαντές	λίβανος	Σαουδική Αραβία	
Μπρουνέι	Λιβύη	Σουδάν	
Αίγυπτος	Μαλαισία	Τουρκία	
Ινδονησία	Νιγηρία	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	
Ιράν	Ομάν	Ηνωμένο Βασίλειο	
Ινδονησία	Πακιστάν		

Πηγή: Islamic Financial Services Board, 2020

Στο πιο κάτω γράφημα παρουσιάζεται η αξία των ισλαμικών τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων παγκοσμίως από το 2018, ανά περιοχή. Τα περιουσιακά στοιχεία του ισλαμικού τραπεζικού τομέα στην περιοχή GCC (Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου) ήταν υψηλότερα και ανήλθαν σε 704,8 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Αξίζει να αναφερθεί πως, η γεωγραφική περιοχή GCC είναι μια άκρως ανταγωνιστική αγορά, με την παρουσία μεγάλου αριθμού διεθνών παικτών. Η τράπεζα Al-Rajhi, η ισλαμική τράπεζα του Ντουμπάι

και το Kuwait House Finance, είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες της περιοχής (GlobeNewswire, 2019).

Γράφημα 1. Αξία περιουσιακών στοιχείων ισλαμικών τραπεζών παγκοσμίως, 2018

Πηγή: Statista, 2020

Στον πιο κάτω πίνακα, καθώς και στα αμέσως παρακάτω γραφήματα, παρατίθενται ορισμένα στοιχεία που αφορούν συγκεκριμένους δείκτες για το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Οι δείκτες αυτοί παρουσιάζονται για την περίοδο που αφορά το τελευταίο τρίμηνο το 2013 έως το τέταρτο τρίμηνο του 2018. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, οι τρεις πρώτοι δείκτες αναφέρονται σε δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ οι υπόλοιποι είναι γενικά νούμερα, αλλά χωρίς διαθέσιμα στοιχεία ως προς το νόμισμα αναφοράς.

Πίνακας 1. Επιλεγμένοι Συγκεντρωτικοί Ισλαμικοί Οικονομικοί Δείκτες

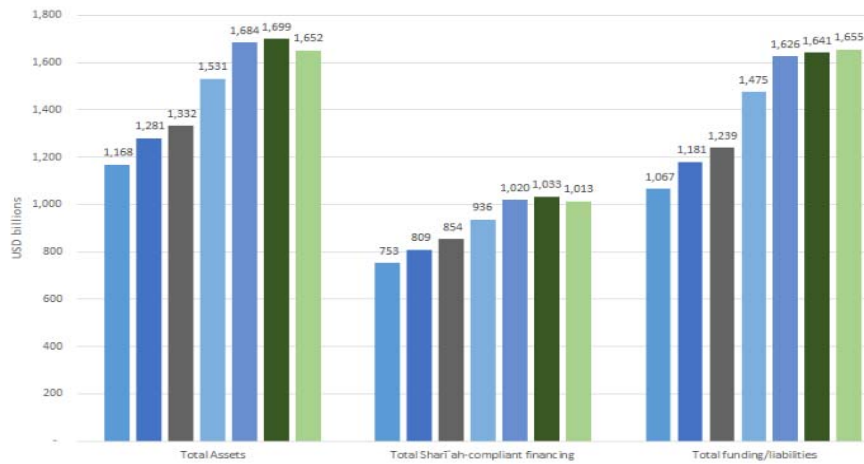
Δείκτης	2013Q4	2014Q1	2015Q4	2016Q2	2017Q4	2018Q1	2018Q2	2018Q3	2018Q4
Σύνολο ενεργητικού	1,168	1,282	1,332	1,531	1,684	1,700	1,652	1,692	1,754

Σύνολο χρηματοδότησης συμβατό με τη Sharia	753	810	854	937	1,021	1,033	1,013	1,028	1,052
Σύνολο κεφαλαίων/παθητικό	1,067	1,181	1,239	1,476	1,626	1,642	1,655	1,689	1,748
Αριθμός ισλαμικών τραπεζών	169	171	175	182	190	190	191	189	189
Αριθμός 'παραθύρων' ισλαμικών τραπεζών	83	85	85	83	83	83	82	81	81
Αριθμός κλάδων ισλαμικών τραπεζών	28,717	28,790	29,858	29,904	29,718	29,678	29,771	29,299	29,652
Αριθμός εργαζομένων σε ισλαμικές τράπεζες	350,100	364,485	390,126	386,554	389,253	390,912	395,109	391,051	390,602

Πηγή: Islamic Financial Services Board, 2020

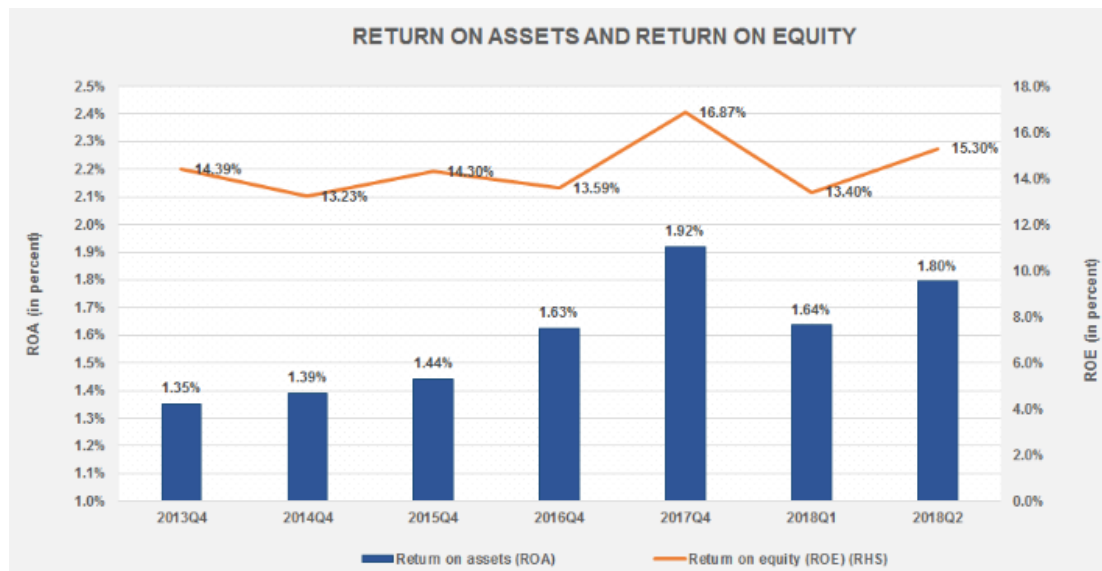
Γράφημα 2. Συνολική δραστηριότητα ισλαμικής τραπεζικής

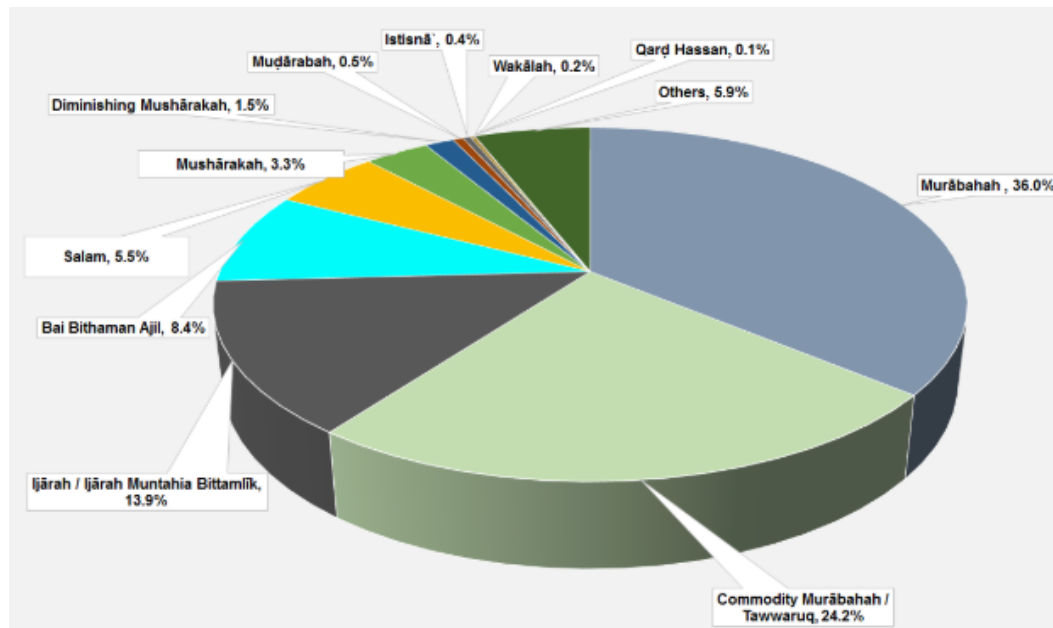
Πηγή: Islamic Financial Services Board, 2020

Γράφημα 3. Απόδοση ενεργητικού και απόδοση επενδύσεων

Πηγή: Islamic Financial Services Board, 2020

Γράφημα 4. Τύπος χρηματοδότησης υπό τη Sharia

Πηγή: Islamic Financial Services Board, 2020

Συνολικά, η παγκόσμια ισλαμική χρηματοπιστωτική αγορά αυξάνεται με μέτριο ρυθμό, λόγω των ισχυρών επενδύσεων στους τομείς Halal, της υποδομής και των ομολόγων Sukuk, ιδίως μέσω ηλεκτρονικών μέσων μεταφοράς σε όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες. Οι παράγοντες που οδηγούν στην ανάπτυξη της αγοράς κατευθύνουν τις επενδύσεις προς τις τεράστιες δυνατότητες ανάπτυξης στους ελπιδοφόρους ισλαμιστικούς τομείς. Η συνολική αξία της βιομηχανίας στους τρεις κύριους τομείς της (τραπεζικές, κεφαλαιαγορές και TAKFUL) υπολογίστηκε σε 2,05 τρισεκατομμύρια δολάρια το 2017, σημειώνοντας αύξηση των περιουσιακών στοιχείων σε δολάρια ΗΠΑ κατά 8,3% και αντιστρέφοντας τη στασιμότητα της ανάπτυξης των δύο προηγούμενων ετών (το 2017 ήταν 1,89 τρισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ και το 2016 ήταν 1,88 τρισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ). Ο συνολικός δείκτης Sukuk σημείωσε άνοδο 25,6%, φθάνοντας τα 399,9 δισ. δολάρια στο τέλος του 2017 (έναντι 318,5 δισ. Δολάρια το 2016). Αυτό περιλάμβανε τις εισαγωγές στην αγορά SUKUK από τη Σαουδική Αραβία και τη Νιγηρία, καθώς και το παναφρικανικό πολυμερές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα για την ανάπτυξη, Africa Finance Corporation (GlobeNewswire, 2019).

Η ισλαμική τραπεζική είναι ο μεγαλύτερος τομέας στον ισλαμικό χρηματοπιστωτικό κλάδο, συμβάλλοντας κατά 71% ή 1,72 τρισεκατομμύρια

δολάρια των περιουσιακών στοιχείων της βιομηχανίας. Ο τομέας υποστηρίζεται από μια σειρά εμπορικών, χονδρικής και άλλων τραπεζών. Ωστόσο, η εμπορική τραπεζική παραμένει ο κύριος συντελεστής στην ανάπτυξη του συγκεκριμένου τομέα. Υπήρχαν 505 ισλαμικές τράπεζες το 2017, συμπεριλαμβανομένων 207 'παραθύρων'. Ωστόσο, ο αριθμός των παικτών δεν είναι απαραίτητα ενδεικτικός του μεγέθους της βιομηχανίας, όσον αφορά στα περιουσιακά στοιχεία. Η δεύτερη μεγαλύτερη αγορά της ισλαμικής οικονομίας, η Σαουδική Αραβία, έχει 16 ισλαμικές τράπεζες, συμπεριλαμβανομένων των παραθύρων, η οποία είναι μικρότερη από τις μικρότερες αγορές της Μαλαισίας και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων. Με την ταχέως αυξανόμενη δημοτικότητα της αγοράς κινητής τηλεφωνίας αναδύθηκε ένας αυξανόμενος αριθμός ψηφιακών τραπεζογραμματίων. Οι ισλαμικές τράπεζες προσελκύουν επίσης αυτή την τάση, με την έναρξη μόνο ψηφιακών θυγατρικών, όπως η Meem της Gulf International Bank στο Μπαχρέιν και τη Σαουδική Αραβία, και η Albaraka Trks insha στη Γερμανία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες με μεγάλες μουσουλμανικές κοινότητες. Η ισλαμική τραπεζική φαίνεται να έχει δύο πλεονεκτήματα έναντι των συμβατικών τραπεζών. Το πρώτο είναι η αντίληψη ότι οι ισλαμικές τράπεζες δεσμεύονται από ένα υψηλότερο ηθικό πρότυπο. Δεν θα αναλάβουν ανεύθυνα ποσά κινδύνου ή δεν θα πληρώσουν με μεγάλα μπόνους τους κορυφαίους τραπεζίτες τους. Το δεύτερο είναι ότι τα κέρδη προέρχονται από αναγνωρίσιμα περιουσιακά στοιχεία και όχι από αδιαφανείς συνδυασμούς παραγώγων και τίτλων. Επειδή οι ισλαμικές τράπεζες δεν μπορούν να κερδίσουν χρήματα μέσω τόκων, βασίζονται σε δεσμούς με ενσώματα περιουσιακά στοιχεία, όπως τα ακίνητα και τα ίδια κεφάλαια, επιβάλλοντας ενοίκια αντί τόκων (GlobeNewswire, 2019).

Τα περιουσιακά στοιχεία που συμμορφώνονται με τη Shariah αντιπροσωπεύουν σημαντικό μέρος του συνόλου των τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων της περιοχής GCC, ενώ στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (MENA), τα περιουσιακά στοιχεία της Islamic Banking αντιπροσωπεύουν το 14% του συνόλου των τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων. Στην περιοχή GCC το μερίδιο αγοράς της ισλαμικής τραπεζικής διέσχισε το όριο του 25%, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι ισλαμικές τράπεζες έχουν γίνει συστηματικά σημαντικές σε αυτές

τις χώρες. Τα περιουσιακά στοιχεία του ισλαμικού τραπεζικού τομέα της περιοχής GCC έφθασαν τα 490 δισεκατομμύρια δολάρια στο τέλος Ιουνίου 2013, με την Σαουδική Αραβία να κατέχει το 49%, ακολουθούμενη από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (19%), το Κουβέιτ (16%), το Κατάρ (11%) και το Μπαχρέιν (5%). Ο τομέας αυτός εξακολουθεί να δημιουργείται στο Ομάν (Ισλαμικό Συμβούλιο Χρηματοπιστωτικών Υπηρεσιών - IFSB) από τα τέλη του 2012. Η ισλαμική τραπεζική έχει αποκτήσει συστημικές διαστάσεις στο Κουβέιτ, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, σύμφωνα με τον ορισμό της συστημικής τράπεζας από το IFSB: τουλάχιστον το 15% των περιουσιακών στοιχείων του τραπεζικού συστήματος. Η λιανική ισλαμική τραπεζική στο Μπαχρέιν έφθασε σε συστημικές διαστάσεις με μερίδιο 27% των στοιχείων ενεργητικού στη λιανική τραπεζική και μερίδιο 13% επί του συνόλου των λιανικών και χονδρικών τραπεζών (GlobeNewswire, 2019).

Κεφάλαιο 4.

Διαφορές Δυτικού και Ισλαμικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος

Η κύρια διαφορά μεταξύ ισλαμικής και συμβατικής τραπεζικής, σύμφωνα με τους Ceronici et al. (2017: 246) μπορεί να παρατηρηθεί στην κατανομή των κινδύνων και στην απαγόρευση τόκων. Αυτά είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της ισλαμικής τραπεζικής, ενώ οι συμβατικές τράπεζες, με τη χρήση τόκων και διαφόρων μέσων για την κάλυψη των αποπληρωμών δανείων, προστατεύονται από τον κεφαλαιακό κίνδυνο. Με αυτόν τον τρόπο, οι κεντρικές τράπεζες μεταφέρουν πλήρως τον κίνδυνο στον οφειλέτη, καθιστώντας έτσι μη ενδιαφερόμενοι για την επιχειρηματική επιτυχία του πελάτη. Οι καταθέσεις των πελατών σε ισλαμικές τράπεζες θεωρούνται ασφαλέστερες επειδή, δεδομένου ότι μόνο οι επιτυχείς επενδύσεις τους αποφέρουν κέρδη, δεν θα επενδύσουν σε αβέβαια έργα. Ως εκ τούτου, η ισλαμική τραπεζική είναι προσανατολισμένη στις επενδύσεις (τα περισσότερα προϊόντα φέρουν αυτό το χαρακτηριστικό γνώρισμα) και το ενδιαφέρον για την επιτυχία του πελάτη. Επιπλέον, οι ισλαμικές τράπεζες θεωρούνται κοινωνικά πιο υπεύθυνες από τις συμβατικές (δεν χρηματοδοτούν τη βιομηχανία αλκοόλ, καπνού, πορνείας, πορνογραφίας, τυχερών παιχνιδιών) και δεσμεύονται θρησκευτικά (βοηθούν τους πελάτες που έχουν πρόβλημα εντός των ορίων της εξουσίας τους).

Αναφορικά με τον τομέα της τραπεζικής, μία σημαντική διαφοροποίηση αφορά την ανταπόκριση των δύο τραπεζικών συστημάτων στην παγκόσμια κρίση του 2007 και συνολικά το ζήτημα της ανθεκτικότητας στην οικονομική κρίση. Ένα παραπροϊόν της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης ήταν ένα αυξημένο ενδιαφέρον για την ευρωστία και την ανθεκτικότητα του ισλαμικού οικονομικού μοντέλου. Κατά τη διάρκεια των ετών 2007-10, όταν το συμβατικό

χρηματοπιστωτικό σύστημα ήταν σε κρίση, ο ισλαμικός τομέας χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών διευρύνθηκε κατά 78%, από 639 δισ. δολάρια σε 1139 δισ. δολάρια. Οι ισλαμικές τράπεζες κατέχουν γενικά περισσότερα κεφάλαια και ανταποκρίνονται καλύτερα στην παγκόσμια κρίση. Δεν υπήρχε καμία ισλαμική τράπεζα που να χρειάζεται να προστατευθεί από τα χρήματα των φορολογουμένων, παρά τις κάποιες δυσκολίες στην αγορά ακινήτων του Ντουμπάι και την αναδιάρθρωση της διαχείρισης στην ισλαμική τράπεζα του Ντουμπάι. Οι ισλαμικές τράπεζες δεν είχαν πληγεί από την έκθεση σε «τοξικά περιουσιακά στοιχεία» που έπληξαν τις συμβατικές τράπεζες. Τουλάχιστον σε σύγκριση με τις συμβατικές τράπεζες, οι προσφορές προϊόντων και οι επενδύσεις των ισλαμικών τραπεζών είναι σχετικά συντηρητικές, με μια πολύ διαφορετική διάρθρωση ισολογισμού, πολύ λιγότερο εξαρτημένη από αυτό που ο William Poole, πρώην πρόεδρος της Federal Reserve Bank of St Louis, ονόμασε «δηλητήριο της υπερβολικής μόχλευσης». Κατά συνέπεια, η ισλαμική χρηματοδότηση αποτελεί όλο και περισσότερο ένα τμήμα αγοράς που ενδιαφέρει τις δυτικές τράπεζες και οι ισλαμικές τραπεζικές συναλλαγές των συμβατικών τραπεζών έχουν αυξηθεί σημαντικά τόσο σε επίπεδο χονδρικής όσο και σε επίπεδο λιανικής (Ariff & Lewis, 2014: 55).

Μία εκτενής ανάλυση στη βάση της βιβλιογραφικής επισκόπησης μεταξύ ισλαμικής και συμβατικής τραπεζικής πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από την οικονομική κρίση παρέχεται από τους Ceronici et al. (2017: 249). Πριν από την κρίση διαπιστώνεται από την ανασκόπηση αυτή πως οι ισλαμικές τράπεζες, τόσο οι μικρές όσο και οι μεγάλες, ότι είναι περισσότερο σταθερές. Επίσης, διαφορές υπάρχουν και όσον αφορά τόσο πριν, όσο και κατά τη διάρκεια της κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, οι διαφορές αυτές είναι οι εξής: α) στην αρχή της κρίσης, οι ισλαμικές τράπεζες διαθέτουν περιουσιακά στοιχεία καλύτερης ποιότητας και υψηλότερο ποσοστό κεφαλαιοποίησης από τις συμβατικές, β) οι ισλαμικές τράπεζες έχουν χαμηλότερο επιχειρηματικό κίνδυνο, γ) κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι μεγάλες ισλαμικές τράπεζες είναι πιο σταθερές από τις συμβατικές. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, διαπιστώνονται οι εξής διαφορές: α) κατά την περίοδο 2008-2009, οι ισλαμικές τράπεζες πραγματοποίησαν διπλάσια αύξηση της πιστωτικής επέκτασης και αύξηση του ενεργητικού σε σύγκριση με

τις συμβατικές, β) οι ισλαμικές τράπεζες το 2009 σημειώνουν σημαντική μείωση της κερδοφορίας τους, γ) οι συμβατικές τράπεζες είναι πιο ευάλωτες στις αντιδράσεις πανικού των καταθετών (απόσυρση τραπεζικών καταθέσεων), δ) ο δανεισμός των ισλαμικών τραπεζών είναι λιγότερο επιρρεπής στην αλλαγή καταθέσεων (απόσυρση τραπεζικών καταθέσεων). Επίσης, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της κρίσης διαπιστώνεται ότι οι συμβατικές τράπεζες είναι περισσότερο ρευστοποιήσιμες, κερδοφόρες και με λιγότερο κίνδυνο από τις ισλαμικές.

Οι Imam και Krodar (2010: 4) υποστηρίζουν ότι, παράλληλα με την απαγόρευση τόκων (riba), οι δραστηριότητες των ισλαμικών τραπεζών πρέπει να συμμορφώνονται με άλλους περιορισμούς του ισλαμικού νόμου: την απαγόρευση δραστηριοτήτων που δημιουργούν ασύμμετρες πληροφορίες, υπερβολική αβεβαιότητα, οικονομική αβεβαιότητα (gharar), απαγόρευση των κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων (maysir), καθώς και απαγόρευση των δραστηριοτήτων που επηρεάζουν αρνητικά την κοινωνία (haram). Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις θρησκευτικές αρχές με τις οποίες λειτουργούν οι ισλαμικές τράπεζες, οι δυτικοί αναλυτές ήταν σκεπτικοί σχετικά με τη δημιουργία των πρώτων τραπεζών, καθώς πίστευαν ότι η έλλειψη τόκων για το τραπεζικό σύστημα θα απενεργοποιούσε τις τραπεζικές δραστηριότητες, ισχυριζόμενος ότι οι τράπεζες χωρίς τόκους συνεπάγονται (Ceroni et al., 2017: 245): απεριόριστη ζήτηση για διαθέσιμα κεφάλαια και έλλειψη εφοδιασμού, έλλειψη αποταμιεύσεων, μη υλοποιημένες επενδύσεις και ανάπτυξη, αποτυχία της νομισματικής πολιτικής, διότι κανένα μέσο διαχείρισης ρευστότητας δεν θα μπορούσε να υπάρξει χωρίς σταθερό προκαθορισμένο ποσοστό τόκων και μονόδρομη «απελευθέρωση» του κεφαλαίου.

Στον πιο κάτω πίνακα παρατίθενται πιο συγκεκριμένα οι διαφορές όσον αφορά στο συμβατικό και στο ισλαμικό τραπεζικό σύστημα.

Πίνακας 2. Διαφορές ισλαμικής και μη ισλαμικής τραπεζικής

Συμβατικές τράπεζες	Ισλαμικές τράπεζες
1. Οι συμβατικές λειτουργίες των τραπεζών και οι τρόποι λειτουργίας τους βασίζονται πλήρως σε ανθρωπογενείς αρχές.	1. Οι λειτουργίες και οι τρόποι λειτουργίας των ισλαμικών τραπεζών βασίζονται στις αρχές της Ισλαμικής Shariah.
2. Προκαθορισμένο επιτόκιο εξασφαλίζεται στον επενδυτή.	2. Οι ισλαμικές τράπεζες προωθούν τον καταμερισμό του κινδύνου μεταξύ του φορέα παροχής κεφαλαίου (επενδυτής) και του χρήστη κεφαλαίων (επιχειρηματίας)
3. Στόχος είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους χωρίς κανένα όριο.	3. Οι ισλαμικές τράπεζες στοχεύουν επίσης στη μεγιστοποίηση του κέρδους, αλλά σύμφωνα με τα όρια της Shariah.
4. Δεν ασχολείται με τον Zakat.	4. Το ισλαμικό τραπεζικό σύστημα ασχολείται με το Zakat και ακόμη και με το σύγχρονο ισλαμικό τραπεζικό σύστημα λειτουργεί ως Zakat Collection Center και καταβάλλει επίσης το Zakat.
5. Η θεμελιώδης λειτουργία των συμβατικών τραπεζών είναι η παροχή δανείου και η επιστροφή του με την αύξηση του επιτοκίου.	5. Η θεμελιώδης λειτουργία των ισλαμικών τραπεζών είναι η συνεργασία στις εταιρικές σχέσεις.
6. Χρεώνει επιπλέον χρήματα ως χρηματική ποινή και αυξημένο τόκο σε περίπτωση αθετήσεων.	6. Οι ισλαμικές τράπεζες δεν προβλέπουν πρόσθετες χρεώσεις από τους παραβάτες. Αλλά το μικρό ποσό αποζημίωσης και τα έσοδα θα δοθούν σε φιλανθρωπία. Οι εκπτώσεις παρέχονται για πρόωρη εξόφληση κατά την κρίση της Τράπεζας.

<p>7. Συχνά οι συμβατικές τράπεζες δεν καταβάλλουν προσπάθεια για να εξασφαλίσουν την ανάπτυξη με ίδια κεφάλαια.</p>	<p>7. Ιδιαίτερη σημασία έχει το δημόσιο συμφέρον. Ο απώτερος στόχος του ισλαμικού τραπεζικού συστήματος είναι να εξασφαλίσει την ανάπτυξη με ίδια κεφάλαια.</p>
<p>8. Ο δανεισμός από την αγορά χρήματος είναι αρκετά ευκολότερος για τις εμπορικές τράπεζες.</p>	<p>8 Οι ισλαμικές τράπεζες δίνουν έμφαση σε μια υποκείμενη συναλλαγή που εγκρίθηκε από τη Shari'ah.</p>
<p>9. Δίνεται μικρή σημασία στην ανάπτυξη εμπειρογνωμοσύνης στην εκτίμηση και αξιολόγηση των σχεδίων λόγω προκαταβολών σταθερού εισοδήματος.</p>	<p>9. Οι ισλαμικές τράπεζες δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στην ανάπτυξη των αξιολογήσεων του έργου, διότι μοιράζονται τα κέρδη και τις ζημιές.</p>
<p>10. Δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην πιστοληπτική ικανότητα των πελατών στις συμβατικές τράπεζες.</p>	<p>10. Οι ισλαμικές τράπεζες δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη σκοπιμότητα των σχεδίων</p>
<p>11. Το καθεστώς μιας συμβατικής τράπεζας, σε σχέση με τους πελάτες της, είναι εκείνη των πιστωτών και οφειλετών.</p>	<p>11. Το καθεστώς της ισλαμικής τράπεζας σε σχέση με τους πελάτες της είναι εκείνο των εταίρων, των επενδυτών και του εμπόρου, του αγοραστή και του πωλητή.</p>
<p>12. Μια συμβατική τράπεζα πρέπει να εγγυηθεί όλες τις καταθέσεις της.</p>	<p>12. Η ισλαμική τράπεζα μπορεί να εγγυηθεί μόνο το ποσό του λογαριασμού καταθέσεων, κάτι το οποίο βασίζεται στην αρχή του al-wadiah, οπότε οι καταθέτες έχουν εγγυημένη αποπληρωμή των κεφαλαίων τους, αλλά αν ο λογαριασμός βασίζεται στην έννοια του Mudarabah, ο πελάτης πρέπει να μοιράζεται τη θέση απώλειας.</p>

Πηγή: Abdul Wahab et al., 2014, σελ. 23

Στη διαφορά μεταξύ των συμβατικών και των *susuk* ομολόγων εστίασε ο Samra (2018). Ο τομέας της ισλαμικής οικονομίας εστίασε σε μεγάλο βαθμό στην παροχή δανείων που συμμορφώνονται με τις αρχές της ισλαμικής πίστης. Μια νέα αγορά ομολόγων *sukuk* έχει δημιουργηθεί για να αντιμετωπίσει τις ανησυχίες που έχουν πολλοί μουσουλμάνοι όταν πρόκειται για τη διατήρηση του κεφαλαίου. Τα ομόλογα *Sukuk* υποστηρίζονται συνήθως από ένα συγκεκριμένο περιουσιακό στοιχείο και οι επενδυτές λαμβάνουν παράγωγα κέρδη αντί τόκων. Ενώ μερικοί είναι θετικοί απέναντι σε αυτά, άλλοι δήλωσαν ότι τα εν λόγω ομόλογα, αν και υποστηρίζονται από περιουσιακά στοιχεία, βασίζονται έμμεσα σε επιτόκια χωρίς κίνδυνο και επομένως πρέπει να απαγορευθούν. Στη Δύση, υπάρχουν και εκείνοι που ανησυχούν ακόμη περισσότερο ότι αυτοί οι επενδυτικοί οργανισμοί που συμμορφώνονται με τη *Sharia* μπορούν να σφετεριστούν τα συμβατικά ομόλογα (Samra, 2018). Τα συμβατικά και ομόλογα εξυπηρετούν την ίδια λειτουργία που είναι η διατήρηση και η αύξηση του πλούτου. Και τα δύο ενέχουν πληθωριστικό κίνδυνο καθώς και επιχειρηματικό κίνδυνο. Ωστόσο, οι ομολογίες *sukuk* δεν φαίνεται να μοιάζουν με επένδυση, αλλά περισσότερο με δάνειο. Στην περίπτωση του *sukuk*, θα πρέπει να υπάρχει ένα ανθεκτικό περιουσιακό στοιχείο που να συνδέεται με την επένδυση και αυτό μπορεί ή όχι να συμβαίνει με συμβατικό ομόλογο. Στην πραγματικότητα, οι απαιτήσεις για ρευστότητα πολλών ισλαμικών τραπεζών είναι πολύ υψηλότερες προκειμένου να αποφευχθεί η λήψη δανείων από άλλες τράπεζες με τόκους. Έτσι, οι συμβατικές εταιρείες χαρτοφυλακίου έχουν το πλεονέκτημα να είναι πιο κερδοφόρες επειδή τους επιτρέπεται να πληρώνουν από αυτά τα βραχυπρόθεσμα δάνεια για να αυξήσουν τη ρευστότητά τους και δεν είναι υποχρεωμένοι να επενδύουν σε εταιρείες που είναι "halal" και απαλλαγμένες από τόκους. Όμως, ενώ αυτή η έλλειψη προσπελάσιμης ρευστότητας δεν επιτρέπει ευκαιρίες ανάπτυξης στον ισλαμικό οικονομικό χώρο, αν και είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ελαχιστοποιεί τον κίνδυνο αθέτησης (Samra, 2018).

Οι Khan et al. (2014: 251) εστίασαν στις διαφορές συμβατικής και ισλαμικής τραπεζικής όσον αφορά στην αγορά ακίνητης περιουσίας. Μέσα από τη μελέτη τους οδηγήθηκαν σε τρεις βασικές διαφορές. Πρώτον, οι πελάτες επωφελούνται περισσότερο από τα προϊόντα των ισλαμικών τραπεζών από ότι στις συμβατικές

τράπεζες, λόγω των βασικών χαρακτηριστικών της εταιρικής σχέσης. Δεύτερον, στις συμβατικές τράπεζες το επίπεδο του άγχους και των συγκρούσεων είναι συγκριτικά μεγαλύτερο από τις ισλαμικές τράπεζες, επειδή ο κίνδυνος αθέτησης των υποχρεώσεων είναι υψηλότερος. Τρίτον, οι ισλαμικές τράπεζες συμβάλλουν επίσης στην κοινωνία στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Αυτές οι τράπεζες, ως μέλος της κοινωνίας, παρέχουν φιλανθρωπικούς πόρους στους ανθρώπους που έχουν ανάγκη, με τους πόρους αυτούς να προέρχονται από τις καθυστερημένες πληρωμές. Από την άλλη πλευρά, οι συμβατικές τράπεζες θεωρούν αυτό το ποσό που εισπράττεται από τους πελάτες ως τόκο που θεωρείται εισόδημα των τραπεζών.

Συνολικά, αρκετοί ερευνητές (Bley & Kuehn, 2013: 18; Hanif, 2011: 169; Abdul Wahab et al., 2014: 19) παρουσιάζουν τις διαφορές μεταξύ του ισλαμικού και του συμβατικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι διαφορές αυτές εντοπίζονται στα εξής σημεία:

Καταθέσεις: Και οι δύο τύποι ιδρυμάτων δέχονται καταθέσεις από αποταμιευτές. Αν και η συμφωνία ανταμοιβής διαφοροποιεί τα δύο: στο συμβατικό σύστημα υπάρχει προκαθορισμένη και σταθερή ανταμοιβή, αλλά οι καταθέσεις γίνονται δεκτές στο ισλαμικό σύστημα μέσω του Musharakah και του Mudarabah όπου η ανταμοιβή είναι μεταβλητή. Ωστόσο, οι μακροπρόθεσμες καταθέσεις προσελκύουν υψηλότερες αποδόσεις και οι βραχυπρόθεσμες καταθέσεις προσελκύουν χαμηλότερες αποδόσεις στις συμβατικές τράπεζες. Η πρακτική στην ισλαμική τραπεζική δεν διαφέρει ούτε επειδή το κέρδος μοιράζεται και με τους καταθέτες. Μεγαλύτερο βάρος για την κατανομή των κερδών αποδίδεται στις μακροπρόθεσμες καταθέσεις που διατίθενται στην τράπεζα για επενδύσεις σε πιο μακροπρόθεσμα έργα που αποφέρουν υψηλότερες αποδόσεις και χαμηλότερο βάρος για βραχυπρόθεσμες καταθέσεις που δεν μπορούν να επενδυθούν σε μακροπρόθεσμα έργα. Η μόνη διαφορά στο συμβατικό και το ισλαμικό σύστημα έγκειται στην κατανομή του κινδύνου και της ανταμοιβής. Στο συμβατικό σύστημα ο συνολικός κίνδυνος βαρύνει την τράπεζα και η συνολική ανταμοιβή ανήκει σε αυτήν, αφού εξυπηρετεί τους καταθέτες με σταθερό επιτόκιο, ενώ ο ισλαμικός κίνδυνος και η ανταμοιβή μοιράζονται τόσο στους

καταθέτες όσο και στις τράπεζες. Η ανταμοιβή του καταθέτη συνδέεται με τα αποτελέσματα των επενδύσεων που πραγματοποιούνται από το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Χρηματοδότηση και επενδύσεις: Τόσο οι ισλαμικοί όσο και οι συμβατικοί θεσμοί παρέχουν πιστωτικές διευκολύνσεις στις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία για να επιστρέψουν σε παραγωγικά κανάλια ως ανταμοιβή. Η συμφωνία χρηματοδότησης αποτελεί τη διαφορά. Οι συμβατικές τράπεζες παρέχουν δάνειο στον πελάτη τους για σταθερή απόδοση, ενώ οι ισλαμικές περιορίζονται από τη Shari'ah από το να προσφέρει δάνειο για τόκο, αν και οι ισλαμικοί χρηματοπιστωτικοί θεσμοί μπορούν να χρεώνουν κέρδη από επενδύσεις αλλά όχι τόκους δανείων. Το συμβατικό σύστημα χορηγεί τρεις τύπους δανείων στους πελάτες τους που περιλαμβάνουν βραχυπρόθεσμα δάνεια, υπεραναλήψεις και μακροπρόθεσμα δάνεια, ενώ οι ισλαμικές τράπεζες μπορούν να εκδίδουν μόνο δάνεια χωρίς τόκο (Qard Hasan). Από την άλλη πλευρά, μπορούν να λειτουργούν μέσω της παροχής του απαιτούμενου περιουσιακού στοιχείου στον πελάτη.

Υπεραναλήψεις / Πιστωτικές Κάρτες: Οι συμβατικές τράπεζες προσφέρουν την δυνατότητα αναπροσαρμογής από τον λογαριασμό του πελάτη σε τόκους που μπορεί να είναι μέσω πιστωτικής κάρτας για ένα καθορισμένο όριο υπερανάληψης για τον πελάτη. Ως εκ τούτου, η πιστωτική κάρτα παρέχει στους πελάτες μια διπλή διευκόλυνση η οποία περιλαμβάνει τη χρηματοδότηση και το πλαστικό χρήμα, έτσι ώστε οι οικονομικές απαιτήσεις του πελάτη να μπορούν να καλυφθούν εύκολα χωρίς τη μεταφορά φυσικών μετρητών. Ωστόσο, οι ισλαμικές τράπεζες παρέχουν μόνο τη δυνατότητα στον πελάτη με τη μορφή Murabahah, δηλαδή μέσω της παράδοσης του επιθυμητού εμπορεύματος του πελάτη και όχι των μετρητών. Παρ' όλα αυτά, οι ισλαμικές τράπεζες παρέχουν μέσω της χρεωστικής κάρτας δυνατότητα αγοράς ή κάλυψης απαίτησης, έτσι ώστε ο πελάτης να μπορεί να χρησιμοποιήσει την κάρτα του εάν έχει πιστωτικό υπόλοιπο στο λογαριασμό του. Όμως, στο συμβατικό τραπεζικό σύστημα ένας πελάτης χρεώνεται με τόκους μόλις χορηγηθεί η διευκόλυνση, ενώ στην Murabahah οφείλεται μόνο το κέρδος αφού το εμπόρευμα παραδοθεί στον πελάτη. Στο συμβατικό σύστημα επίσης χρεώνεται επιπλέον τόκος για την

επιπλέον περίοδο σε περίπτωση αθέτησης, ενώ στο σύστημα Murabahah η πρόσθετη χρέωση απαγορεύεται αυστηρά. Επίσης, μια νέα συμφωνία πληρωμής τόκων για παρατεταμένη περίοδο μπορεί να επιτευχθεί από τους πελάτες με συμβατικό σύστημα, το οποίο δεν είναι εξ ολοκλήρου το ίδιο στο Murabahah, επειδή αξιώνεται μόνο το αρχικό εισπρακτέο ποσό που συμφωνήθηκε κατά την έναρξη της σύμβασης. Εντούτοις, οι εκ προθέσεως παραβάτες στο πλαίσιο του Murabahah στα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα θα απαριθμούνται σε μαύρη λίστα από οποιαδήποτε άλλη χρηματοδοτική διευκόλυνση. Επιπλέον, οι διεθνείς χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί θα προβλέψουν στη σύμβαση ότι σε περίπτωση αθέτησης υποχρεώσεων όλες οι δόσεις θα οφείλονται αμέσως και θα επιβάλλεται πρόστιμο, αλλά το ίδιο δεν θα αποτελεί μέρος του εισοδήματος των διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων αλλά θα διατεθεί σε φιλανθρωπικούς οργανισμούς.

Βραχυπρόθεσμα δάνεια: Οι συμβατικές τράπεζες παρέχουν βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα δάνεια στους πελάτες για να καλύψουν τις ανάγκες κεφαλαίου κίνησης τους. Για μια επιχείρηση απαιτείται κεφάλαιο κίνησης για να επενδύει σε αποθέματα και απαιτήσεις και να καλύπτει τα απαιτούμενα έξοδα. Οι ισλαμικές τράπεζες μέσω της Murabahah παρέχουν επενδύσεις αποθέματος προκειμένου να καλύψουν τα καθημερινά έξοδα των επιχειρήσεων μέσω πιστοποιητικών συμμετοχής, βάσει των οποίων τα κέρδη μιας ορισμένης περιόδου είναι κοινά σε αναλογική βάση. Αντίστροφα, ένα βραχυπρόθεσμο δάνειο από τη συμβατική τράπεζα δεν είναι τόσο εύκολο όσο η χρηματοδότηση μέσω πιστοποιητικών συμμετοχής λόγω του κινδύνου που ενέχει η συναλλαγή. Ως εκ τούτου, οι επιχειρήσεις που αναζητούν βραχυπρόθεσμη διευκόλυνση πρέπει να αποδείξουν τη σκοπιμότητα της επιχείρησης προς ικανοποίηση του επενδυτή. Το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα μέχρι σήμερα δεν έχει καταλήξει στην ικανοποίηση των απαιτήσεων κεφαλαίου κίνησης των μη κερδοσκοπικών οργανισμών. Ως εκ τούτου, τα πιστωτικά ιδρύματα δεν χορηγούν δάνεια προσωπικής κατανάλωσης, αλλά κάθε άτομο με καλή οικονομική θέση μπορεί να χρησιμοποιήσει τη χρηματοδότηση του Murabahah για να αποκτήσει οτιδήποτε για προσωπική του ωφέλεια που θα μπορούσε να προσελκύσει ένα ορισμένο ποσοστό κέρδους στο κόστος από τους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Η χρηματοδότηση

από το Murabahah είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για τις βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες οικονομικές ανάγκες των επιχειρηματικών / μη κερδοσκοπικών οργανισμών και των ιδιωτών, διότι πρόκειται για χρηματοδότηση βασισμένη σε στοιχεία ενεργητικού, ιδίως για σκοπούς Halal (νόμιμους). Από την άλλη πλευρά, τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά συστήματα δεν μπορούν να δανείζουν μετρητά για τόκους, αλλά μπορούν να χορηγήσουν μόνο Qard Hasan (φιλανθρωπικό δάνειο).

Μεσοπρόθεσμα έως μακροπρόθεσμα δάνεια: Τα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια χορηγούνται για την προμήθεια πάγιου ενεργητικού από επιχειρήσεις για την επέκταση ή την αλλαγή των υφιστάμενων περιουσιακών στοιχείων. Οι απαιτήσεις των επιχειρήσεων και των ατόμων εκπληρώνονται στο ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα μέσω της Murabahah (διαμεσολάβηση, αγορά βασικών προϊόντων που απαιτούνται από τους πελάτες και μεταγενέστερη μεταπώληση σε υψηλότερη τιμή), Bai Muajjal (πίστωση πωλήσεων) Salam και Istisna (προθεσμιακή συμφωνία πώλησης, όπου μια τράπεζα παρέχει κεφάλαια για τη μελλοντική παράδοση ενός προϊόντος σε προκαθορισμένη τιμή σε μια συγκεκριμένη ημερομηνία). Εναλλακτικά, η επιλογή χρηματοδότησης για μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση είναι η κατανομή των κερδών στο πλαίσιο του Musharakah και του Mudarabah. Πα' ρόλο που η χρηματοδότηση στο πλαίσιο των Murabahah, Bai Muajjal και Istisna μοιάζει με συμβατικά δάνεια, αλλά υπάρχουν διαφορές όσον αφορά στις συμβάσεις που διαφέρουν από τη φύση των κινδύνων και των αποδόσεων. Η χρηματοδότηση βάσει του προγράμματος Musharakah (σύμπραξη) και του Mudarabah (διαμεσολάβηση) αποτελεί πρόκληση για τους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και τις επιχειρήσεις, διότι τα συστήματα χρηματοδότησης που βασίζονται στη Σαρία επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να αποδείξουν τη σκοπιμότητα και την αποδοτικότητα της επιχείρησης προς ικανοποίηση των διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Χρηματοδοτική Μίσθωση: Η χρηματοδοτική μίσθωση είναι μια λογικά σύγχρονη πηγή χρηματοδότησης, μέσω της οποίας η επικαρπία ενός περιουσιακού στοιχείου μεταβιβάζεται στον μισθωτή για συμφωνημένα ποσά ενοικίων, με τα

οποία μπορεί να μεταφερθεί ή όχι η κυριότητα της χρηματοδοτικής μίσθωσης. Η ίδια διευκόλυνση προσφέρεται από τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με τη συμφωνία της Ijarah (Leasing). Κάτω από την Ijarah οι πελάτες έχουν στη διάθεσή τους ένα περιουσιακό στοιχείο που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα χωρίς μεταβίβαση κυριότητας σε αντάλλαγμα για συμφωνηθέντα ενοίκια. Ωστόσο, η κυριότητα του περιουσιακού στοιχείου μπορεί να μεταφερθεί στον πελάτη με αμοιβαία συμφωνία όταν ολοκληρωθεί η περίοδος μίσθωσης. Οι κίνδυνοι ιδιοκτησίας βαρύνουν τα ιδρύματα κατά τη διάρκεια της μίσθωσης Ijarah. Υπάρχουν διαφορές στη συναλλαγή χρηματοδοτικής μίσθωσης και στα δύο συστήματα. Πρώτον, ο μισθωτής δεν δικαιούται να πληρώσει το ενοίκιο στο Ijarah μέχρις ότου το περιουσιακό στοιχείο παραδοθεί για χρήση. Δεύτερον, δεν μπορεί να ζητηθεί επιπλέον μίσθωμα σε περίπτωση αθέτησης υποχρέωσης πληρωμής, εκτός από πρόστιμο, εάν ορίζεται στην αρχική σύμβαση μίσθωσης, η οποία δεν είναι το εισόδημα του ιδρύματος. Τρίτον, το ενοίκιο δεν μπορεί να ζητηθεί από το ίδρυμα κατά τη διάρκεια συγκεκριμένης περιόδου. Τέταρτον, το ίδρυμα δεν μπορεί να διεκδικήσει περαιτέρω δόσεις σε περίπτωση απώλειας ή καταστροφής περιουσιακών στοιχείων, επομένως όλοι οι κίνδυνοι ιδιοκτησίας βαρύνουν το ίδιο το ίδρυμα.

Γεωργικά δάνεια: Τα γεωργικά δάνεια περιλαμβάνουν βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια. Απαιτούνται βραχυπρόθεσμα δάνεια από τους αγρότες για σπόρους και λιπάσματα και μακροπρόθεσμα δάνεια απαιτούνται για την ανάπτυξη πρόσθετων εκτάσεων και την προμήθεια εξοπλισμού. Γενικά, αυτά τα δάνεια θα επιστραφούν από τους αγρότες μετά την πώληση των τελικών καλλιεργειών. Η πιστωτική διευκόλυνση παρέχεται από τις συμβατικές τράπεζες μέσω των τόκων. Τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα παρέχουν την ίδια ευκολία στους αγρότες υπό τα Bai Salam, Bai Murabahah Musharakah και Mudarabah. Κάτω από το Bai Salam παρέχονται μετρητά στους αγρότες για την αγορά σπόρων προς σπορά και λιπασμάτων, ωστόσο αυτό δεν είναι δάνειο μάλλον αγορά των τελικών καλλιεργειών που πρέπει να παραδοθούν από τους αγρότες. Ενώ το Murabahah χρησιμοποιείται για την αγορά εξοπλισμού, τα Musharakah και Mudarabah χρησιμοποιούνται από τους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς για την ανάπτυξη πρόσθετων εκτάσεων. Οι

γεωργοί πρέπει να πείσουν τα ιδρύματα σχετικά με την αποδοτικότητα της επιχείρησης προκειμένου να αποκτήσουν κεφάλαια για την ανάπτυξη της γης λόγω του κινδύνου που ενέχει η συναλλαγή.

Στεγαστικά δάνεια: Η χρηματοδότηση κατοικιών / υποθήκες είναι μία προστατευόμενη μορφή χρηματοδότησης τόσο για τις συμβατικές τράπεζες όσο και για τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Σύμφωνα με το συμβατικό σύστημα, το δάνειο παρέχεται για τόκους, ενώ στην ισλαμική χρηματοπιστωτική παρέχεται μέσω της μείωσης του Musharakah. Το ίδρυμα εκμισθώνει το μερίδιό της σε ακίνητο στον πελάτη για συμφωνημένο ποσό ενοικίου. Το μερίδιο του χρηματοδότη διαιρείται σε μονάδες μικρών χρημάτων. Ο πελάτης καταβάλλει τις δόσεις στο ίδρυμα που συνίστανται σε ενοίκια και στην τιμή αγοράς μιας μονάδας. Το μερίδιο του πελάτη σε ακίνητα αυξάνεται, ενώ του ιδρύματος μειώνεται με την καταβολή κάθε δόσης. Τέλος, με την καταβολή της τελευταίας δόσης το μερίδιο του ιδρύματος φτάνει στο μηδέν και η ιδιοκτησία μεταφέρεται στο όνομα του πελάτη.

Επενδύσεις: Για τη διατήρηση της ρευστότητας, οι συμβατικές τράπεζες έχουν πολλές ευκαιρίες, συμπεριλαμβανομένων των κρατικών τίτλων, των βραχυπρόθεσμων δανείων και των χρημάτων, καθώς και των βραχυπρόθεσμων ανακοινώσεων, των ομολογιών των εταιρειών χρηματοδοτικής μίσθωσης και των μετοχών. Οι συμβατικές τράπεζες λαμβάνουν επίσης τόκο μέσω υποχρεωτικής διατήρησης αποθεματικών σε κεντρικές τράπεζες και μπορούν επίσης να δημιουργήσουν ρευστότητα με την έκδοση ομολόγων έναντι των απαιτήσεών τους. Η κεντρική τράπεζα παρέχει ρευστότητα για τους τόκους για την προστασία των εμπορικών τραπεζών. Οι διατραπεζικές καταθέσεις επιβραβεύουν το ενδιαφέρον των εμπορικών τραπεζών. Ωστόσο, οι ευκαιρίες των ισλαμικών ιδρυμάτων είναι πολύ περιορισμένες για να δημιουργήσουν την απαιτούμενη ρευστότητα και επίσης να κερδίσουν κάποια έσοδα επενδύοντας σε βραχυπρόθεσμους και ρευστοποιήσιμους τίτλους. Οι ισλαμικές τράπεζες δεν μπορούν να επενδύσουν σε κρατικά χρεόγραφα, βραχυπρόθεσμα δάνεια, ομόλογα και χρήματα επειδή είναι λειτουργίες με βάση τον τόκο.

Αν και τα υποχρεωτικά αποθεματικά με την κεντρική τράπεζα κατέχονται από τις ισλαμικές τράπεζες, δεν είναι τόσο εύκολο να στραφούν προς την κεντρική τράπεζα για να διατηρήσουν τη ρευστότητα και δεν μπορούν να ζητήσουν τόκους για διατραπεζικές καταθέσεις. Οι ισλαμικές τράπεζες δεν είναι ελεύθερες να επενδύσουν σε οποιαδήποτε εγγύηση συμμετοχικού κεφαλαίου όσον αφορά την επένδυση σε εμπορεύσιμους τίτλους λόγω της απαίτησης της επιχείρησης Halal της υποκείμενης επιχείρησης και οι χρηματοοικονομικές πράξεις της υποκείμενης επιχείρησης πρέπει να είναι απαλλαγμένες από τόκους. Ως εκ τούτου, ένας μικρός αριθμός επιχειρήσεων πληροί και τις δύο προϋποθέσεις λόγω της κυριαρχίας της συμβατικής τραπεζικής και των υφιστάμενων επιχειρηματικών πρακτικών. Από την άλλη πλευρά, τα ισλαμικά τραπεζικά ιδρύματα δημιούργησαν έναν τρόπο για να εκπληρώσουν την υποχρέωση ρευστότητάς τους υπό τη μορφή Sukuks (ισλαμικά ομόλογα), όπου η εξυπηρέτηση καθορίζεται όπως συμβατικά ομόλογα, αλλά τέτοιοι τύποι Sukuks μπορούν να εκδοθούν έναντι απαίτησης Ijarah. Κάτω από τον Ijarah Sukuk θα δοθεί στον πελάτη ένα περιουσιακό στοιχείο για ενοίκιο για μια συμφωνημένη περίοδο και τα ενοίκια, αλλά το ίδρυμα διατηρεί την κυριότητα. Προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις ρευστότητας, το ισλαμικό σύστημα εκδίδει Sukuk (ισλαμικά ομόλογα) στους επενδυτές σε ίση αξία του περιουσιακού στοιχείου, τότε η κυριότητα του περιουσιακού στοιχείου μεταβιβάζεται στους κατόχους της Sukuk. Ο Musharakah Sukuk, για παράδειγμα, δεν έχει σταθερή απόδοση, παρόλο που μπορεί να είναι εμπορεύσιμο σε δευτερεύουσα αγορά. Για να εκδοθεί η Sukuk, η βασική αρχή είναι ότι τα μη ρευστά περιουσιακά στοιχεία πρέπει να κυριαρχούν στο χαρτοφυλάκιο έναντι του οποίου εκδίδονται τα Sukuks. Τα Sukuks είναι πιστοποιητικά ιδιοκτησίας στο ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, αλλά όχι απλά χρεόγραφα, συνεπώς όλοι οι κίνδυνοι και ανταμοιβές μοιράζονται στους κατόχους της Sukuk.

Κεφάλαιο 5.

Προκλήσεις για το Ισλαμικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

Πριν από δύο δεκαετίες, ο Iqbal (1997: 44) σημείωνε πως, οι ισλαμικές χρηματοπιστωτικές αγορές λειτουργούν πολύ κάτω από τις δυνατότητές τους, ελλείπει άλλων αναγκαίων συνιστωσών ενός συνεκτικού ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σε αυτό το πλαίσιο, ο συγγραφέας παρέθετε ορισμένες προκλήσεις που θα έπρεπε να αντιμετωπιστούν πριν να διαμορφωθεί μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι προκλήσεις που αναφέρθηκαν έχουν ως εξής:

- Δεν έχει ακόμη αναπτυχθεί ένα ενιαίο κανονιστικό και νομικό πλαίσιο που να υποστηρίζει ένα ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι υφιστάμενοι τραπεζικοί κανονισμοί στις ισλαμικές χώρες βασίζονται στο δυτικό τραπεζικό μοντέλο. Ομοίως, τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αντιμετωπίζουν δυσκολίες λειτουργίας σε μη ισλαμικές χώρες εξαιτίας της απουσίας ρυθμιστικού φορέα που λειτουργεί σύμφωνα με τις αρχές του Ισλάμ. Η ανάπτυξη ενός ρυθμιστικού και εποπτικού πλαισίου που θα αντιμετωπίζει τα ειδικά ζητήματα των ισλαμικών θεσμών θα ενίσχυε περαιτέρω την ένταξη των ισλαμικών αγορών και των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών.
- Δεν υπάρχει ενιαίο, αξιόλογο και οργανωμένο χρηματοπιστωτικό κέντρο που να μπορεί να ισχυρίζεται ότι λειτουργεί σύμφωνα με τις αρχές του Ισλάμ. Αν και οι χρηματιστηριακές αγορές στις αναδυόμενες ισλαμικές χώρες όπως η Αίγυπτος, η Ιορδανία και το Πακιστάν είναι ενεργές, δεν είναι πλήρως συμβατές με τις ισλαμικές αρχές. Οι χρηματιστηριακές αγορές στο Ιράν και το Σουδάν ενδέχεται να έρχονται πιο κοντά στη λειτουργία τους σύμφωνα με τις ισλαμικές αρχές. Επιπλέον, η δευτερογενής αγορά για τα ισλαμικά προϊόντα είναι εξαιρετικά ρηχή και

μη ρευστοποιήσιμη και οι αγορές χρήματος είναι σχεδόν ανύπαρκτες, δεδομένου ότι τα βιώσιμα μέσα δεν είναι επί του παρόντος διαθέσιμα. Η ανάπτυξη μιας διατραπεζικής αγοράς είναι μια άλλη πρόκληση.

- Ο ρυθμός της καινοτομίας είναι αργός. Για χρόνια, η αγορά προσέφερε τα ίδια παραδοσιακά μέσα που προορίζονται για βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες χρονικές διάρκειες, αλλά δεν έχει ακόμη βρει τα απαραίτητα μέσα για την αντιμετώπιση των προθεσμιών λήξης. Υπάρχει ανάγκη για εργαλεία διαχείρισης κινδύνου που να εξοπλίζουν τους πελάτες με μέσα για την αντιστάθμιση της μεγάλης μεταβλητότητας στις αγορές συναλλάγματος και εμπορευμάτων. Επιπλέον, η αγορά δεν διαθέτει τα απαραίτητα μέσα για την παροχή βιώσιμων εναλλακτικών λύσεων για τη χρηματοδότηση του δημόσιου χρέους.
- Ένα ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα χρειάζεται σωστές λογιστικές διαδικασίες και πρότυπα. Οι δυτικές λογιστικές διαδικασίες δεν είναι επαρκείς λόγω της διαφορετικής φύσης και της μεταχείρισης των χρηματοπιστωτικών μέσων. Καλά καθορισμένες διαδικασίες και πρότυπα είναι ζωτικής σημασίας για την αποκάλυψη πληροφοριών, την οικοδόμηση εμπιστοσύνης των επενδυτών και την παρακολούθηση και εποπτεία. Τα κατάλληλα πρότυπα θα συμβάλουν επίσης στην ενσωμάτωση των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών αγορών στις διεθνείς αγορές. Τα ισλαμικά ιδρύματα έχουν έλλειψη εκπαιδευμένου προσωπικού που μπορεί να αναλύει και να διαχειρίζεται χαρτοφυλάκια και να αναπτύσσει καινοτόμα προϊόντα σύμφωνα με τις ισλαμικές οικονομικές αρχές. Μόνο ένας περιορισμένος αριθμός ισλαμικών φορέων μπορούν να αντέξουν οικονομικά να εκπαιδεύσουν το προσωπικό τους και να επενδύσουν πόρους στην ανάπτυξη προϊόντων.
- Υπάρχει έλλειψη ομοιομορφίας στις θρησκευτικές αρχές που εφαρμόζονται στις ισλαμικές χώρες. Ελλείψει καθολικά αποδεκτής κεντρικής θρησκευτικής αρχής, οι ισλαμικές τράπεζες έχουν διαμορφώσει τα δικά τους θρησκευτικά συμβούλια για καθοδήγηση. Οι ισλαμικές

τράπεζες πρέπει να συμβουλευούνται τα αντίστοιχα θρησκευτικά τους συμβούλια, ή συμβούλους shariah, αλλά και να ζητούν έγκριση για κάθε νέο μέσο. Οι διαφορές στην ερμηνεία των ισλαμικών αρχών από διαφορετικές σχολές σκέψης μπορεί να σημαίνουν ότι τα ίδια χρηματοπιστωτικά μέσα απορρίπτονται από ένα συμβούλιο αλλά γίνονται αποδεκτά από ένα άλλο. Επομένως, το ίδιο μέσο μπορεί να μην είναι αποδεκτό σε όλες τις (ισλαμικές) χώρες. Το πρόβλημα αυτό μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη διαμόρφωση ενός ενιαίου συμβουλίου που αντιπροσωπεύει διαφορετικές σχολές σκέψης για τον καθορισμό συνεκτικών κανόνων και την επιτάχυνση της διαδικασίας εισαγωγής νέων προϊόντων.

Ο Wilson (2000: 36) ασχολείται με τις προκλήσεις της ισλαμικής τραπεζικής στο Λονδίνο στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Παρά το εύρος των προσφερόμενων υπηρεσιών, η έκταση της ισλαμικής τραπεζικής και της χρηματοδότησης ήταν περιορισμένη στο Λονδίνο και η συγκεκριμένη βιομηχανία πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι στα αρχικά στάδια της ζωής της. Σχετικά λίγα ιδρύματα συμμετέχουν στην ισλαμική χρηματοδότηση και δεν υπάρχει εξ ολοκλήρου ισλαμική τράπεζα. Το μεγαλύτερο μέρος της ισλαμικής τραπεζικής απευθύνεται σε διεθνείς πελάτες παρά στην τοπική μουσουλμανική κοινότητα, οι οποίοι έχουν ελάχιστες επιλογές και ως εκ τούτου οδηγούνται στο να χρησιμοποιούν συμβατικές τράπεζες. Τα κεφάλαια διαχείρισης που προσφέρονται βασίζονται σε offshore στο Λουξεμβούργο και το Δουβλίνο για να επωφεληθούν από τις φορολογικές ρυθμίσεις σε αυτές τις δικαιοδοσίες. Τον Ιούνιο του 1998 αναμενόταν ότι ένας κορυφαίος όμιλος χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών του Ηνωμένου Βασιλείου θα ξεκινούσε ένα ισλαμικό ταμείο το οποίο μπορεί να συμπεριληφθεί σε φορολογικά απαλλασσόμενα Προγράμματα Ιδιωτικών Ιδίων Κεφαλαίων και θα είναι επιλέξιμο για το νέο Ατομικό Λογαριασμό Ταμιευτηρίου που θα προσφερθεί από το 1999. Αυτό θα ήταν πιο κατάλληλο για τους βρετανούς μουσουλμάνους που σκοπεύουν να παραμείνουν κάτοικοι του Ηνωμένου Βασιλείου. Πιο συγκεκριμένα, η Al-Baraka International Bank ήταν η μόνη τράπεζα που προσέφερε αποκλειστικά υπηρεσίες ισλαμικής τραπεζικής βάσει του νόμου περί τραπεζών του 1987. Η Al-Baraka, το 1982, ανέλαβε τη Hargrave Securities, αλλά

η λειτουργία της ξεκίνησε το 1987, όταν άνοιξε ένα υποκατάστημα στην οδό Whitechapel στο Λονδίνο, ακολουθούμενο από ένα ακόμη κατάστημα στην οδό Edgeware Road το 1989 και ένα υποκατάστημα στο Birmingham το 1991. Η σημαντικότερη επιχείρηση της Al-Baraka στο Λονδίνο ήταν με πελάτες του Κόλπου που κατοικούσαν στο Λονδίνο, αλλά από το 1990 όλο και περισσότεροι Βρετανοί μουσουλμάνοι χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες τους, εξ ου και η απόφαση να ανοίξουν υποκατάστημα στο Birmingham, δεδομένου ότι μέχρι τότε η τράπεζα διέθετε 11.000 έως 12.000 πελάτες. Προσέφερε στους πελάτες τη τρεχούμενους λογαριασμούς, 150 λίρες στερλίνες, αλλά έπρεπε να διατηρηθεί ένα υπόλοιπο ύψους 500 λιρών για τη χρησιμοποίηση μονάδων έρευνας, πολύ μεγαλύτερη απαίτηση από εκείνη άλλων τραπεζών του Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποίες συνήθως επιτρέπουν την αναχρηματοδότηση των τρεχούμενων λογαριασμών, παρ' όλο που οι πελάτες είναι υπεύθυνοι για τέλη τόκων, τα οποία η Al-Baraka, ως ισλαμικό ίδρυμα, δεν εισέπραττε. Η Al-Baraka επίσης προσέφερε επενδυτικές καταθέσεις σε μία βάση mudarabah. Σημαντική ήταν η χορήγηση στεγαστικών δανείων από το 1988.

Παρ' όλο που η Al-Baraka παρείχε τραπεζικές υπηρεσίες στο Λονδίνο, ο πιο κερδοφόρος τομέας της ήταν η διαχείριση των επενδύσεων και από πολλές απόψεις λειτουργούσε μάλλον σαν μια εταιρεία επενδύσεων παρά μια τράπεζα. Δεν μπορούσε να επιτευχθεί μια ανταγωνιστική βάση κόστους σε μια βιομηχανία που κυριαρχείται από μεγάλα θεσμικά όργανα και η δυνατότητα επέκτασης μέσω της οργανικής ανάπτυξης ήταν περιορισμένη. Υπό τις συνθήκες αυτές, όταν η τράπεζα Englad κατέστησε αυστηρότερες τις κανονιστικές της απαιτήσεις μετά την κατάρρευση του BCCI, η τράπεζα αποφάσισε ότι δεν αξίζει να συνεχίσει να κατέχει την τραπεζική άδειά της, καθώς θα σήμαινε δαπανηρή αναδιάρθρωση της κυριότητας και αύξηση του κεφαλαίου των μετόχων. Κατά συνέπεια, τον Ιούνιο του 1993, η Al-Baraka παραχώρησε την τραπεζική της άδεια και έκλεισε τα καταστήματά της, αλλά εξακολούθησε να λειτουργεί ως εταιρεία επενδύσεων. Οι καταθέτες έλαβαν πλήρη επιστροφή χρημάτων και πολλοί απλά μεταβίβασαν τα χρήματά τους στην εταιρεία επενδύσεων. Αυτό προσφέρει μεγαλύτερη ευελιξία, καθώς δεν διέπεται πλέον από τον τραπεζικό νόμο του 1987 αλλά από τις

χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τη νομιμοποίηση των εταιρειών (Wilson, 2000: 41).

Μετά την απόσυρση της Al-Baraka από την αγορά του Λονδίνου, δεν υπήρξε καμία εξ ολοκλήρου ισλαμική τράπεζα. Ως εκ τούτου, οι ενδιαφερόμενοι θα έπρεπε να χρησιμοποιήσουν συμβατικά τραπεζικά κανάλια και δεν υπάρχουν τοπικά εκδομένες ισλαμικές χρεωστικές κάρτες, αν και οι κάρτες Visa που εκδίδουν ισλαμικές τράπεζες, όπως το KuwaitFinance House, μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τους λιανοπωλητές και ξενοδοχεία σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς είναι εναλλάξιμες με άλλες κάρτες Visa. Οι κάτοχοι τρεχούμενων λογαριασμών κερδίζουν συχνά πολύ χαμηλά ποσοστά (επιτόκια) στο Ηνωμένο Βασίλειο, συνήθως περισσότερο από ένα τοις εκατό κάτω από το ρυθμό πληθωρισμού. Ωστόσο, πολλοί Βρετανοί Μουσουλμάνοι δίνουν το εισόδημά τους σε φιλανθρωπικούς σκοπούς. Από τη σκοπιά των δυτικών τραπεζιτών, η ισλαμική χρηματοδότηση προσφέρει μια πρόκληση να χρησιμοποιήσουν τις δεξιότητές τους στη χρηματοοικονομική μηχανική για να προσαρμόσουν τις υπάρχουσες υπηρεσίες ώστε να μπορούν να γίνουν αποδεκτές από τους μουσουλμάνους πελάτες τους. Οι τράπεζες παρέχουν εξατομικευμένες υπηρεσίες, προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις του πελάτη τους. Κατά την τελευταία δεκαετία πολλά από αυτά τα δυτικά ιδρύματα έχουν αποκτήσει καλύτερη γνώση για το τι θέλουν οι πελάτες του Κόλπου και το προσωπικό των τραπεζών έχει κάποια ιδέα για τις βασικές αρχές της ισλαμικής οικονομίας. Παρά τις ενθαρρυντικές αυτές εξελίξεις και την αυξανόμενη συνεργασία μεταξύ των συμβατικών τραπεζιτών και εκείνων που αναζητούν εξειδικευμένη χρηματοδότηση σύμφωνα με τη Shari'ah, υπάρχουν αρκετές ελλείψεις όσον αφορά το τι προσφέρεται. Πρώτον, από τις εκατοντάδες τράπεζες που δραστηριοποιούνται στην πόλη του Λονδίνου συμμετέχει μόνο ένας πολύ περιορισμένος αριθμός ιδρυμάτων. Δεύτερον, παρέχεται μόνο ένα περιορισμένο φάσμα ισλαμικών χρηματοδοτικών διευκολύνσεων. Τρίτον, η κύρια έμφαση δόθηκε στη χρηματοδότηση του διεθνούς εμπορίου και στην επενδυτική τραπεζική και όχι στη λιανική τραπεζική. Τέταρτον, η έμφαση δίνεται σε εταιρικούς πελάτες και άτομα υψηλής καθαρής αξίας και όχι στη βρετανική μουσουλμανική κοινότητα. Τέλος, υπήρξε ελάχιστη προσπάθεια να προωθηθεί ενεργά η ισλαμική χρηματοδότηση. Σε κάποιο βαθμό,

οι τράπεζες απλώς ανταποκρίθηκαν στις απαιτήσεις των πελατών αντί να ενθαρρύνουν ενεργά τους μουσουλμάνους να χρησιμοποιούν ισλαμικές χρηματοδοτικές διευκολύνσεις (Wilson, 2000: 42-43).

Η μελέτη των Karbhari et al. (2004: 521) διερεύνησε τα κύρια προβλήματα, τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που αντιμετωπίζει η ισλαμική τραπεζική στις δυτικές κοινωνίες και πιο συγκριμένα στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η μελέτη αναφέρει τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν με ανώτερους αξιωματούχους πολλών σημαντικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που είχαν πολυετή εμπειρία στην αντιμετώπιση των ισλαμικών τραπεζών. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι, αν και με αυστηρό ορισμό οι ισλαμικές τράπεζες δεν υπάρχουν σήμερα στο Ηνωμένο Βασίλειο, το Λονδίνο είναι ένα από τα σημαντικότερα κέντρα ισλαμικής τραπεζικής και χρηματοδότησης. Η εμπειρία των θεσμών που ιδρύθηκαν στο παρελθόν, όπως ο Al-Baraka, έχει κάνει άλλα θεσμικά όργανα να συνειδητοποιήσουν ότι είναι δυνατή η παροχή ισλαμικών τραπεζικών υπηρεσιών στο Ηνωμένο Βασίλειο με μη τραπεζικούς κανονισμούς. Οι συνεντεύξεις αποκάλυψαν επίσης ότι το κύριο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ισλαμική τραπεζική στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι οι ετερογενείς πελάτες και οι δυνητικοί πελάτες. Επιπλέον, τα κανονιστικά εμπόδια, ο ανταγωνισμός από τις συμβατικές τράπεζες και η έλλειψη κατάλληλα καταρτισμένου και εκπαιδευμένου προσωπικού επιδεινώνουν την κατάσταση. Στο πλαίσιο αυτό οι συγγραφείς προτείνουν ότι υπάρχουν ευκαιρίες βελτίωσης της υφιστάμενης κατάστασης μέσα από την ηλεκτρονική τραπεζική που μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στο μέλλον της ισλαμικής τραπεζικής στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Οι Akbar et al. (2012: 353) με αναφορά και πάλι στο Ηνωμένο Βασίλειο, τονίζουν πως η ισλαμική τραπεζική στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν είναι πλήρως ευθυγραμμισμένη με την παραδειγματική εκδοχή της ισλαμικής οικονομίας. Η αρχή της κατανομής των κερδών και των ζημιών αντιπροσωπεύει το πνεύμα των ισλαμικών τραπεζικών πρακτικών, ωστόσο, λόγω της πολύπλοκης φύσης των ισλαμικών τραπεζικών προϊόντων, δεν υπάρχει βεβαιότητα ως προς τα πλήρη οφέλη αυτού του συστήματος. Υπάρχει υψηλή προσδοκία πάντως σχετικά με τη

δέσμευση και τον ισχυρό ρόλο που διαδραματίζουν οι ισλαμικές τράπεζες στην κοινωνία.

Στις προκλήσεις της ισλαμικής τραπεζικής στο Ηνωμένο Βασίλειο αναφέρεται και ο Alani (2017: 110). Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι υπάρχει πρόκληση του νέου τρόπου συμβατικής τραπεζικής. Η ισλαμική τραπεζική πρέπει να εργάζεται σε ανταγωνιστική βάση για να επιβιώσει στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της διεθνοποίησης. Υποστηρίζεται ακόμα ότι η ισλαμική τραπεζική αντιμετωπίζει μια μεγαλύτερη πρόκληση του ανταγωνισμού επειδή βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδιο κυρίως λόγω έλλειψης εξειδικευμένων ισλαμικών μελετητών. Αυτό θα μπορούσε να επιλυθεί, αν και μακροπρόθεσμα, με την αύξηση του αριθμού των φοιτητών με σημαντική χρηματοδότηση σε πανεπιστήμιο επίπεδο. Επίσης, ο συγγραφέας αναφέρει πως επαγγελματίες / στελέχη που εργάζονται σε εταιρείες χρηματοδότησης δεν δείχνουν θετικές αντιλήψεις για την ενσωμάτωση των ισλαμικών χρηματοπιστωτικών προϊόντων στις επιχειρήσεις τους. Η ισλαμική χρηματοδότηση μπορεί να αντιμετωπίζει επιπλέον κινδύνους εξαιτίας της πολυπλοκότητας των ισλαμικών τρόπων χρηματοδότησης και των περιορισμών στη χρηματοδότηση, τις επενδύσεις και τις δραστηριότητες διαχείρισης κινδύνων.

Τέλος, σημαντική πρόκληση παρουσιάστηκε μετά την 9/11 στις δυτικές κοινωνίες, κυρίως με τη σύνδεση των ισλαμικών οικονομικών με την τρομοκρατία (Malik & Malik, 2011: 180; Alani, 2017: 110). Ωστόσο, η επίθεση της 9ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ είχε θετικό αντίκτυπο στα περιουσιακά στοιχεία των ισλαμικών τραπεζών, ίσως επειδή οι μουσουλμάνοι επενδυτές, οι οποίοι παραδοσιακά επένδυσαν στη Δύση, αναγκάστηκαν να κρατήσουν περισσότερα χρήματα στο σπίτι από φόβο. Ορισμένα ιδρύματα στρέφονται στην ισλαμική τραπεζική για να βρουν επενδυτικές ευκαιρίες χαμηλού κινδύνου. Η άνοδος των τιμών του πετρελαίου μετά τις 9/11 επέτρεψε σε πολλούς επενδυτές, ιδιαίτερα εκείνους στο Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (GCC), να συγκεντρώσουν πλούτο πέρα από τις προσδοκίες τους. Πλέον υπάρχουν ισλαμικές τράπεζες σε περισσότερες από 75 χώρες παγκοσμίως. Ωστόσο, η οικονομική κρίση του 2007/2008 στις αμερικανικές και ευρωπαϊκές αγορές οδήγησε τους ισλαμιστές

χρηματοδότες να αναθεωρήσουν και να επαναπροσδιορίσουν την εστίασή τους στον τρόπο επιβίωσης σε μια εξαιρετικά ταραχώδη αγορά (Alani, 2017: 110).

Ο Abozaïd (2015: 1) αναφέρεται στη μελέτη του σε εσωτερικές προκλήσεις της ισλαμικής τραπεζικής ως προς τη μελλοντική τους ανάπτυξη, δηλαδή προκλήσεις που δεν προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον της ισλαμικής οικονομίας. Οι πιο σοβαρές εσωτερικές προκλήσεις είναι εκείνες που σχετίζονται με την έλλειψη εκτεταμένης ισχυρής διακυβέρνησης της Shariah, η οποία με τη σειρά της έχει οδηγήσει στη δημιουργία μιας οδού για τη Fatwaαγορές (απόψεις Shariah που δίνουν οι επιστήμονες της Shariah) και εισβολή των αμφιλεγόμενων προϊόντων που εγκρίθηκαν από τους επιστήμονες της Shariah χρησιμοποιώντας ορισμένες αιτιολογίες. Πιο συγκεκριμένα, ο κλάδος της ισλαμικής τραπεζικής και χρηματοδότησης έχει ρυθμιστεί από την έναρξή του χωρίς την εποπτεία ή την παρέμβαση πραγματικά ανεξάρτητων αρχών. Η AAOIFI (Ελεγκτική και Λογιστική για Ισλαμικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα) είναι μια ρυθμιστική αρχή. Το IFSB, μια άλλη ρυθμιστική αρχή στο εσωτερικό της βιομηχανίας, απέφυγε το ζήτημα της θέσπισης κανόνων διακυβέρνησης για τα συμβούλια της Shariah για την εξάλειψη των ανεπιθύλακτων μελών του εποπτικού συμβουλίου της Shariah. Αυτό δείχνει ότι η αυτορρύθμιση αυτού του κλάδου δεν ήταν πρακτική και αναξιόπιστη. Η παρέμβαση των κεντρικών τραπεζών αποδείχθηκε επίσης ανεπιτυχής, διότι το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ισλαμική τραπεζική αφορά την αξιοπιστία των προϊόντων της και την ομοιότητά τους με τα συμβατικά τραπεζικά προϊόντα. Ως εκ τούτου, απαιτείται ένας ισορροπημένος κανονισμός Shariah και είναι απαραίτητη η πλήρης ανεξαρτησία οποιασδήποτε πιθανής ρυθμιστικής αρχής της Shariah από τα ισλαμικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι εσωτερικές προκλήσεις σχετίζονται επίσης με τη μεθοδολογία που χρησιμοποιείται στις ισλαμικές τράπεζες για τη δόμηση των χρηματοδοτικών τους προϊόντων. Ενώ η Shariah επιβάλλει ότι οι κανόνες της πρέπει να τηρούνται στις συμβάσεις, ορισμένοι από αυτούς τους κανόνες δεν τηρούνται πραγματικά στη διαδικασία ανάπτυξης προϊόντων. Στην πραγματικότητα, η σημερινή μεθοδολογία ανάπτυξης προϊόντων στην ισλαμική χρηματοδότηση γενικά επικρίνεται συχνά επειδή δεν επεκτεινόταν πέρα από τις τυπικές και διαρθρωτικές συνθήκες του προϊόντος. Παρ' όλο που η διατήρηση μιας σωστής

μορφής είναι μια απαίτηση της Shariah, είναι επίσης μια πιο σημαντική απαίτηση της Shariah να διατηρήσει μια σωστή ουσία. Στην πραγματικότητα, μια προσεκτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας του ισλαμικού νόμου οδηγεί στην αποκάλυψη του γεγονότος ότι στις συμβάσεις η μορφή έχει σκοπό να προστατεύσει την ουσία. Σε πολλές εφαρμογές Fiqh, είναι αξιοσημείωτο ότι τα σχολεία του ισλαμικού νόμου έχουν παραβιάσει κάπως ορισμένες πτυχές της μορφής της σύμβασης, αλλά ποτέ δεν παραβίασαν την ουσία ή το πνεύμα της σύμβασης. Αυτό σημαίνει ότι οι νομικοί θεωρούσαν την μορφή ως κάτι που δεν προοριζόταν για τον εαυτό της, αλλά μάλλον για να βοηθήσει στην προστασία της ουσίας των συμβάσεων και των συμφωνιών. Ορισμένες σύγχρονες πρακτικές ανάπτυξης προϊόντων ισλαμικού χρηματοδότησης έχουν προκαλέσει το αντίθετο, δηλαδή φροντίζουν για τη μορφή και παραβλέπουν την ουσία των συμβάσεων.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως, η παγκόσμια ισλαμική χρηματοπιστωτική αγορά είναι κατακερματισμένη με μεγάλο αριθμό φορέων που προσπαθούν να αποκτήσουν ένα σημαντικό κομμάτι της αναπτυσσόμενης αγοράς. Σε ορισμένες περιοχές, όπως η Ασία και η Αφρική, αναπτύσσεται μετρίως με την παρουσία μεγάλου αριθμού τοπικών παραγόντων και λίγων μεγάλων και σημαντικών παραγόντων (GlobeNewswire, 2019).

Κεφάλαιο 6.

Επίλογος - Συμπεράσματα και Προτάσεις

Συμπερασματικά, το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι ένα σύστημα που είναι σύμφωνο με τη Shariah. Ο απώτερος στόχος αυτού του συστήματος είναι η εδραίωση μιας δίκαιης κοινωνικής τάξης στην οποία οι υλικές και οι πνευματικές πτυχές της ζωής των μουσουλμάνων συνδέονται μεταξύ τους. Το σύστημα βασίζεται θεμελιωδώς στα κριτήρια της Ribā και Gharar, της δικαιοσύνης και των καλοπροαίρετων κριτηρίων. Οι μουσουλμάνοι υποχρεώνονται να επιδεικνύουν την καλύτερη δυνατή διαθέσιμη ικανότητά τους, αναδεικνύοντας αυτά τα χαρακτηριστικά στην πρακτική. Ωστόσο, η καλοσύνη ως ηθική σκέψη ολοένα και μειώνεται στις σύγχρονες συναλλαγές (Abiodun, n.d.: 4).

Το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι σχεδιασμένο για τον επιμερισμό του κινδύνου και την απαγόρευση της χρηματοδότησης του χρέους (μόχλευση). Οι δύο αρχές της ισλαμικής τραπεζικής είναι η κατανομή των κερδών και των ζημιών και η απαγόρευση της είσπραξης και πληρωμής τόκων (Riba). Ωστόσο, οι ρυθμίσεις για την κατανομή των εσόδων επιτρέπονται γενικά από τον ισλαμικό νόμο, ενώ η είσπραξη και η πληρωμή τόκων δεν επιτρέπονται. Η ισλαμική τραπεζική βασίζεται στην προσπάθεια και την επιθυμία να υποβληθούν στις οδηγίες του Αλλάχ. Συνολικά, τα χαρακτηριστικά του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι η έλλειψη της Riba, της Gharar (κίνδυνος ή αβεβαιότητα) και της Qimar (κερδοσκοπίας) (Abdul Wahab et al., 2014: 17).

Η ισλαμική χρηματοδότηση περιορίζεται στις οικονομικές σχέσεις που συνεπάγονται επιχειρηματικές επενδύσεις που υπόκεινται στην ηθική απαγόρευση (i) των κερδών από τόκους (riba) και του δανεισμού χρημάτων, (ii) haram (αμαρτωλή δραστηριότητα), όπως άμεση ή έμμεση συσχέτιση με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες αλκοόλ, προϊόντων χοιρινού κρέατος, όπλα, καπνός και ψυχαγωγία ενηλίκων, (iii) της κερδοσκοπίας, των στοιχημάτων και των τυχερών παιχνιδιών (maisir), συμπεριλαμβανομένου του κερδοσκοπικού εμπορίου ή της ανταλλαγής χρημάτων για χρέος χωρίς μεταβίβαση υποκείμενων περιουσιακών στοιχείων, (iv) της gharar, όπως όλα τα παράγωγα

χρηματοπιστωτικά μέσα, οι συμβάσεις αποστολής και οι μελλοντικές συμφωνίες (Alani, 2017: 108).

Η ισλαμική οικονομία αναπτύσσεται πολύ γρήγορα σε όλο τον κόσμο, καθίσταται πολύ δημοφιλής στις μουσουλμανικές χώρες και στις περισσότερες από τις δυτικές χώρες λόγω του αυξανόμενου αριθμού μουσουλμάνων στις χώρες αυτές. Μάλιστα, το 2015, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) αποφάσισε να συμπεριλάβει την ισλαμική τραπεζική και χρηματοδότηση στην παρακολούθηση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού τομέα. Άλλωστε, τα θεσμικά όργανα που επηρεάστηκαν λιγότερο από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση ήταν οι ισλαμικές τράπεζες (Afshar & Muhtaseb, 2018: 253).

Υπό αυτό το πρίσμα, πολλές χώρες στον κόσμο έχουν υιοθετήσει πλέον ένα διπλό τραπεζικό σύστημα, όπου οι ισλαμικές τράπεζες συμμετέχουν σε τραπεζικές συναλλαγές μαζί με συμβατικές τραπεζικές υπηρεσίες. Οι μουσουλμάνοι το βρίσκουν ως τη μεγαλύτερη πρόκληση στον οικονομικό τομέα για να μεταρρυθμίσουν τα χρηματοπιστωτικά τους ιδρύματα και να τα φέρουν σύμφωνα με τη θρησκευτική πίστη και τις παραδόσεις τους. Σε ένα περιβάλλον όπου το σύστημα όλων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων βασίζεται σε τόκους, φαίνεται ότι είναι αδύνατο να διαμορφωθεί μια τέτοια δομή του χρηματοπιστωτικού συστήματος που είναι εντελώς μια εναλλακτική μορφή τραπεζικής.

Στο πλαίσιο αυτό, οι Shah et al. (2012: 1024) καταθέτουν προτάσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και τη μελλοντική επιβίωση και ανάπτυξη του ισλαμικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν πως, οι ισλαμικές τράπεζες δεν χρειάζεται να αναπαράγουν τα προϊόντα των συμβατικών τραπεζών, αλλά να αναπτύσσουν τα δικά τους προϊόντα με μεγάλη καινοτομία, η οποία θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τον κανόνα και τη ρύθμιση της Shariah, η οποία τελικά θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών και των καταναλωτών. Οι ισλαμικές τράπεζες θα πρέπει επίσης να επενδύσουν σε όλους τους τομείς που μπορούν να αποδώσουν μεγαλύτερη απόδοση και αυτό σε μακροπρόθεσμη βάση. Εκτός των παραπάνω, οι ισλαμικές τράπεζες χρειάζονται περισσότερους ειδικούς τόσο στον τομέα της Shariah όσο και στη

χρηματοδότηση και προσπαθούν να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ των μελετητών της Shariah και να αναπτύξουν μια ενιαία αρχή που έχει την εξουσία να διασφαλίζει ότι το προϊόν που παρέχεται από ισλαμικές τράπεζες είναι απόλυτα σύμφωνο με τον κανόνα και τη ρύθμιση της Shariah. Το μέλλον των ισλαμικών τραπεζών εξαρτάται όχι μόνο από την καινοτομία και την επένδυση σε νέα προϊόντα σύμφωνα με τη ζήτηση των αγορών αλλά και από την ικανοποίηση της πίστης των ενδιαφερομένων.

Παρομοίως, οι Afshar και Muhtaseb (2018: 251) αναφέρουν πως, η διατήρηση της εμπιστοσύνης του κοινού που υποστηρίζει τη συνεχή χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική εφαρμογή της οικονομικής ασφάλειας της ισλαμικής τραπεζικής. Πολλοί άνθρωποι στις μουσουλμανικές και μη μουσουλμανικές περιοχές δεν κατανοούν την ισλαμική τραπεζική, κυρίως εξαιτίας του ότι δεν υπάρχει τυποποιημένος και καθολικά αποδεκτός ορισμός του τι είναι η ισλαμική τραπεζική. Κατά συνέπεια, απαιτείται σχετική εκπαίδευση του κοινού, πως προς το ποιος είναι ο αποδεκτός τρόπος εκτέλεσης των εμπορικών συναλλαγών που βασίζονται στη Σαρία. Το κοινό θα πρέπει να ενημερώνεται σωστά ότι η ισλαμική τράπεζα λειτουργεί εντός των ορίων των αρχών της Σαρία, όπου στην ουσία δεν υπάρχει χώρος για τη Riba. Επιπρόσθετα, οι συγγραφείς υποστηρίζουν και αυτοί με τη σειρά τους πως θα πρέπει να δημιουργηθεί μία επίσημη χρηματοπιστωτική αγορά συμβατή με τη Σαρία και τα συνοδευτικά απαιτούμενα ενιαία λογιστικά πρότυπα και πρότυπα συμμόρφωσης. Τέλος, οι Akbar et al. (2012: 353) προτείνουν ότι μέσω της έρευνας, του αποτελεσματικού μάρκετινγκ και της μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης των χρηστών σχετικά με την ισλαμική χρηματοδότηση, είναι δυνατόν να επιτευχθούν περισσότερα στο ισλαμικό τραπεζικό πρότυπο.

Συμπερασματικά, επομένως, διαπιστώνονται σημαντικές ευκαιρίες και προκλήσεις για το μέλλον της ισλαμικής τραπεζικής και χρηματοδοτικής. Οι ευκαιρίες παρουσιάζονται στο πλαίσιο των αρχών που διέπουν το ισλαμικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, σε αντίθεση με το συμβατικό (δυτικού τύπου) χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι προκλήσεις αντίθετα απορρέουν από την έλλειψη επαρκούς γνώσης και κατανόησης του τρόπου λειτουργίας αυτού του συστήματος, αλλά και την έλλειψη μίας ενιαίας αρχής. Επομένως, υπάρχει ακόμα

χώρος για περαιτέρω ανάπτυξη αυτού του συστήματος τόσο στις χώρες στις οποίες ήδη λειτουργεί, όσο και σε άλλες χώρες. Το μέλλον αυτό είναι μάλλον αισιόδοξο, λαμβάνοντας υπόψη τον μεγάλο αριθμό μουσουλμάνων σε αρκετές δυτικές κοινωνίες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Abdul Wahab, A. A. O., Aziz, M. R., Abuzraida, O. A., Al Sanousi, A. M., Al Hinai, A. R. H., & Ibrahim, A. (2014). A comparative study of Islamic financial system and conventional financial system. *Global Business and Economics Research Journal*, 3(5), 15-29.
- Abiodun, J. H. (n.d.). Islamic banking system: concept and features. Ανακτήθηκε από:
https://www.academia.edu/34352933/ISLAMIC_BANKING_SYSTEM_CONCEPT_AND_FEATURES
- Abozaid, A. (2015). The internal challenges facing Islamic finance industry. Ανακτήθηκε από: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/92518/4/MPRA_paper_92518.pdf
- Afshar, T. A., & Muhtaseb, M. R. (2018). Challenges of Introducing Islamic Banking to the Global Financial Market. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 8(3), 243-255.
- Ahmad, Z. (1994). Islamic Banking: State Of The Art. Islamic Economic Studies. *The Islamic Research and Training Institute (IRTI)*, 2, 1-33.
- Ahmed, E. R., Islam, M. A., & Al-Harthy Fatima Nasser. (2013). The Relationship between Shareholders and Shububat: A Study on Islamic Banks in Malaysia. *Journal of Asian Scientific Research*, 538-548.
- Akbar, S., Ali Shah, S. Z., & Kalmadi, S. (2012). An investigation of user perceptions of Islamic banking practices in the United Kingdom. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 5(4), 353-370.
- Alani, F. S. (2017). The Impact of 9/11 Incident on Islamic Finance Growth Perceptions Towards Islamic Finance in Brunei. *International Journal of Business and Social Science*, 8(11), 108-117.

- Ariff, M., & Lewis, M. K. (2014). Similarities and differences in Islamic and conventional banking. Στο: M. K. Lewis, M. Ariff & S. Mohamad (Ed.), *Risk and Regulation of Islamic Banking* (pp. 55-70). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Bley, J., & Kuehn, K. (2003). Conventional Versus Islamic Finance: Student Knowledge and Perception in the United Arab Emirates. *International Journal of Islamic Financial Services*, 5(4), 17-30.
- Cerović, L., Nikolaj, S. S., & Maradin, D. (2017). Comparative analysis of conventional and Islamic banking: importance of market regulation. *Ekonomika misao i praksa*. XXVI(1), 241-263.
- Church, R. M. (2001). The Effective Use of Secondary Data. *Learning and Motivation* 33, 32-45.
- Global Islamic Finance Report (2016). Overview of Islamic financial system and policies. Ανακτήθηκε από: http://www.gifr.net/gifr2016/ch_03.pdf
- GlobeNewswire (2019). Global Islamic Finance Markets Report 2019: Islamic Banking is the Largest Sector, Contributing to 71%, or USD 1.72 Trillion. Ανακτήθηκε από: <https://www.globenewswire.com/news-release/2019/03/20/1758003/0/en/Global-Islamic-Finance-Markets-Report-2019-Islamic-Banking-is-the-Largest-Sector-Contributing-to-71-or-USD-1-72-Trillion.html>
- Hanif, M. (2014). Differences and Similarities in Islamic and Conventional Banking. *International Journal of Business and Social Sciences*, 2(2), <https://ssrn.com/abstract=1712184>.
- Hanif, M. (2011). Differences and Similarities in Islamic and Conventional Banking. *International Journal of Business and Social Science*, 2(2), 166-175.
- Hassan M. K., Kayed, R. N., & Oseni U. A. (2013). *Introduction to Islamic Banking & Finance*. Principles and Practice. Essex: Pearson.

- Hussain, M., Shahmoradi, A., & Turk, R. (2015). An Overview of Islamic Finance. IMF Working Paper. Ανακτήθηκε από: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15120.pdf>
- Imady, O., & Seibel, H. D. (2016). *Principles and Products of Islamic Finance*. University of Cologne, Development Research Center.
- Imam, P., & Kpodar, K. (2010). Islamic Banking: How Has it Diffused?. *International Monetary Fund*, 10(195), 1-30.
- Iqbal, Z. (1997). Islamic Financial Systems. *Finance & Development*, June, 42-45.
- Islamic Financial Services Board (2020). Data by country. Ανακτήθηκε από: https://www.ifsb.org/psifi_03.php
- Islamic Financial Services Board (2020α). About PSIFIs. Ανακτήθηκε από: https://www.ifsb.org/psifi_01.php
- Johnston, M. P. (2014). Secondary Data Analysis: A Method of which the Time Has Come. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries (QQML)*, 3, 619-626.
- Karbhari, Y., Naser, K., & Shahin, Z. (2004). Problems and challenges facing the islamic banking system in the west: The case of the UK. *Thunderbird, International Business Review*, 46(5), 521-543.
- Khan, B., Khan, M., Shagufta, B., Ahmad, I., & Ilyas, M. (2014). Comparison of Islamic and Conventional Banking Practices Regarding House Finance in Pakistan: A Case of Hazara Division. *Academic Research International*, 5(5), 251-261.
- Komijani, A., & Taghizadeh-Hesary, F. (2018). *An Overview of Islamic Banking and Finance in Asia*. ADBI Working Paper 853. Tokyo: Asian Development Bank Institute.
- Malik, A., & Malik, M. S. (2011). An Analysis of Islamic Banking and Finance in West: From Lagging to Leading. *Asian Social Science*, 7(1), 179-185.

- Martins, F., da Cunha, J., & Serra, F. (2018). Secondary Data in Research – Uses and Opportunities. *Iberoamerican Journal Of Strategic Management (IJSM)*, 17(4), 01-04.
- Sairally, S. (2007). Community Development Financial Institutions: Lessons in Social Banking for the Islamic Financial Industry. *Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies*, 1-2, 19-37.
- Salman, A., & Nawaz, H. (2018). Islamic financial system and conventional banking: A comparison. *Arab Economy and Business Journal*, 13, 155-167.
- Samra, Y. M. (2018). Is there that much of a difference: a comparison between conventional and Islamic investment vehicles. Ανακτήθηκε από: http://www.icommercecentral.com/open-access/is-there-that-much-of-a-difference-a-comparison-between-conventional-and-islamic-investment-vehicles.php?aid=87015&fbclid=IwAR2RwjEeQM_lu8QsakRTLDj5qo4KLGII-lvQPex6htqYRh-8gqRymbKvAgU
- Saquib, U. F., & Kalra, R. (2015). Islamic Banking Products: Its Scope and Feasibility in India. *Advances in Economics and Business Management*, 2(6), 568-573.
- Analysis of Islamic Financial System in the Global Market: And Entry in India. *IOSR Journal of Economics and Finance*, 6(4), 13-17.
- Shah, S. F., Raza, M. W., & Khurshid, M. R. (2012). Islamic banking controversies and challenges. *Interdisciplinary Journal Of Contemporary Research In Business*, 3(10), 1018-1026.
- Sloane-White, P. (2011). Working in the Islamic Economy: Sharia-ization and the Malaysian Workplace. *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 26(2), 304-334.
- Statista (2020). Value of Islamic banking assets worldwide 2018, by region. Ανακτήθηκε από: <https://www.statista.com/statistics/649218/islamic-banking-assets-by-region/>

Wilson, R. (2000). Challenges and opportunities for Islamic banking and finance in the west: the United Kingdom experience. *Islamic Economic Studies*, 7(1&2), 35-59.